

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 26 maj 1939 kl. 9 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig dom m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 februari 1939 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 86, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen antaga nedan intagna vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om villkorlig dom;
- 2) lag om särskild förundersökning i brottmål;
- 3) lag med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig;
- 4) lag om ändring i vissa delar av 5 kap. strafflagen;
- 5) lag om ändrad lydelse av 32 och 34 §§ strafflagen för krigsmakten;
- 6) lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken;
- 7) lag om tillägg till 30 kap. 6 § 1 mom. rättegångsbalken;
- 8) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran;
- 9) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 15 juni 1935 (nr 343) om ungdomsfängelse;
- 10) lag angående ändrad lydelse av 2 och 13 §§ lagen den 18 juni 1937 (nr 461) om förvaring och internering i säkerhetsanstalt;
- 11) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag); samt
- 12) lag angående tillägg till lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag).

I samband med Kungl. Maj:ts proposition har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner, nämligen

i första kammaren:

nr 249 av herr *Ehrnberg* och
nr 259 av herr *Wagnsson*; samt

i andra kammaren:

nr 374 av herr *Dahlbäck m. fl.*,
nr 380 av herr *Weijne m. fl.* och
nr 394 av herr *Hedlund i Östersund m. fl.*

I motionerna I: 249 och II:380, vilka äro likalydande, hemställes, att riksdagen måtte *dels* i förslaget till lag om villkorlig dom göra sådan ändring att domstol beredes möjlighet att i samband med beslut om villkorlig dom hänskjuta till barnavårdsnämnd eller nykterhetsnämnd eller annan kommunal myndighet att vidtaga lämpliga åtgärder för den dömdes tillrättaförande, *dels* besluta om sådana regler om vidgad rätt för åklagare att underlåta åtal mot yngre brottslingar som i motionerna angivits *och dels* besluta om sådana tillägg till barnavårds- och alkoholistlagarna att domstol äger avskriva mål mot vissa tilltalade som blivit föremål för åtgärd enligt nämnda lagar.

I motionerna I: 259 och II: 394 hemställes, att riksdagen måtte besluta *dels* sådan ändring av lagarna om tvångsuppfostran och om ungdomsfängelse, att domstol beredes möjlighet att förordna om tvångsuppfostran eller ådöma ungdomsfängelse i alla de fall då dylik skyddsåtgärd är lämpligare än vanliga straffarter och *dels* den ändring av 19 § i lagen om ungdomsfängelse som i motionerna närmare angivits.

I motionen II: 374 hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om föranstaltande av en sådan omläggning och utvidgning av rättsstatistiken rörande villkorligt dömda och andra grupper av ungdomliga brottslingar, som varit föremål för lagföring, att därav på ett tillfredsställande sätt kan utrönas, vilken verkan olika slag av samhällsreaktion haft under en följd av år på de under vart och ett år lagförda.

I fråga om de skäl som ligga till grund för de genom propositionen framlagda förslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Beträffande motiveringen till motionärernas yrkanden hänvisas till motionerna.

Beträffande huvuddragen av *den gällande lagstiftningen om villkorlig dom* må nämnas följande.

Reglerna om villkorlig dom återfinnas i lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom, vilken avlöst den första svenska lagen i ämnet av år 1906.

Enligt lagen angående villkorlig straffdom må domstol, då någon dömes till straffarbete, ej över sex månader, eller fängelse, ej över ett år, under vissa förutsättningar förordna att med straffet skall anstå och att på den dömdes uppförande under viss prövotid samt vissa i lagen angivna omständigheter i övrigt skall bero, huruvida straffet skall gå i verkställighet. Såsom förutsättning för dylik villkorlig dom uppställer lagen, att det med hänsyn till den dömdes karaktär och personliga förhållanden i övrigt finnes skälig anledning antaga att han skall utan straffets undergående låta sig rättas. Bland övriga förutsättningar märkes, att den tilltalade ej under de tio år, vilka närmast föregått brottet, blivit dömd till straffarbete eller fängelse eller under samma tid undergått dylikt straff, som blivit honom tidigare ådömt.

Lagens bestämmelser om villkorlig dom beträffande böter ha ändrats i

samband med 1937 års lagstiftning om verkställighet av bötesstraff, vilken träder i kraft den 1 januari 1939. Till nämnda dag gäller, att villkorlig dom må användas då straffet bestämmes till böter, dock endast där det finnes anledning antaga att den dömden till följd av fattigdom och bristande förvärvsförmåga skulle nödgas avtjäna böterna med frihetsstraff. Genom lagändringen upphäves detta stadgande och ersättes med en bestämmelse därom att villkorlig dom må beviljas, då någon ålägges förvandlingsstraff för böter, så framt omständigheterna ej föranleda till antagande att den dömden till följd av tredska eller uppenbar vårdslöshet underlåtit gälda böterna eller att straffets verkställighet erfordras för hans tillrättaförande.

I lagen meddelas vissa bestämmelser om övervakning av villkorligt dömda. I detta hänseende gäller, enligt bestämmelsernas år 1937 antagna lydelse, att då anstånd beviljas med fängelse eller straffarbete, den dömden skall, där ej annorlunda bestämmes, under prövotiden stå under övervakning av därtill förordnad person, övervakare, som har att utöva tillsyn över hans uppförande och söka befordra vad som kan lända till hans rättelse. Meddelas villkorlig dom i fråga om förvandlingsstraff för böter, må, där det av särskilda skäl finnes erforderligt, likaledes förordnas, att den dömden skall stå under övervakning. Var den dömden vid åtalets anhängiggörande under 21 år, må i domen kunna åläggas honom skyldighet, i visst avseende eller i allmänhet, att efterkomma föreskrift och föga sig i anordning, som övervakaren finner erforderlig för hans rättelse.

Övervakning skall stå under domstols vårdnad. Har allmän underrätt meddelat den villkorliga domen, är den domstolen vårdnadsdomstol. I annat fall skall domstol, som meddelar villkorlig dom, tillika utse vårdnadsdomstol.

Prövotiden varar intill dess tre år eller, då den villkorliga domen avser förvandlingsstraff för böter, intill dess två år förflutit från det domen vunnit laga kraft i vad avser straff, anstånd, övervakning och skyldighet att lyda övervakaren.

Om den dömden begår brott eller eljest åsidosätter sina skyldigheter på grund av den villkorliga domen, kan anståndet förklaras förverkat. Förverkande skall alltid inträda, om han efter domen men före prövotidens slut förövar nytt brott, för vilket han förskyller straffarbete eller fängelse. I fall av dåligt uppförande kan varning meddelas honom.

För vinnande av utredning i det särskilda fallet, huruvida erforderliga förutsättningar för villkorlig dom finnas, skall i viss utsträckning särskild förundersökning äga rum rörande den tilltalade.

Angående tillämpningen av den gällande lagstiftningen lämnas i propositionen följande uppgifter.

Årliga antalet villkorliga straffdomar torde för närvarande överstiga 2,000. Sedan år 1922, då efter krigsåren normala förhållanden få anses ha inträtt, har villkorlig dom kommit till användning i oavbrutet ökad omfatt-

ning. Medan antalet sistnämnda år utgjorde 679, var det 2,067 år 1934, det sista år för vilket statistik föreligger.

Över hälften av de villkorligt dömda utgöras av sådana som begått tjuvnadsbrott. I stor utsträckning dömes villkorligt även vid bedrägeri, förskingring och förfalskning, likaledes beträffande fosterfördrivning, barnamord, misshandel samt vissa otuktsbrott.

År 1934 erhöll över hälften av de till straffarbete i högst sex månader dömda och över en tredjedel av de till fängelse i högst ett år dömda villkorlig dom. Däremot är antalet villkorligt ådömda bötesstraff, jämfört med hela antalet bötesstraff, mycket obetydligt. Dock förekomma årligen omkring 200 villkorliga bötesdomar. Dessa torde till stor del gälla tjuvnadsbrott (snatteri) av unga personer.

Relativt sett erhålla unga brottslingar villkorlig dom i betydligt större utsträckning än äldre. Det förtjänar anmärkas, att omkring hälften av samtliga, som erhålla villkorlig dom, äro i åldern 15—21 år.

Genom villkorlig dom meddelat anstånd med straffverkställighet förverkas av omkring 9 % av de dömda genom återfall i brott under prövotiden. För bedömande av i vilken utsträckning återfall sker under en längre period efter domen än prövotiden har undersökning gjorts beträffande återfallsfrekvensen under en tioårsperiod. Undersökningen visar att av dem, som fått villkorlig dom för brott begånget före 21 års ålder, drygt var femte återfaller i brott inom tio år efter domen, medan av äldre villkorligt dömda drygt var tionde återfaller inom samma tid. Till jämförelse må nämnas att återfallsfrekvensen bland ovillkorligt dömda är ungefär en och en halv gång så stor som bland villkorligt dömda.

År 1932 beräknades att särskild förundersökning enligt lagen om villkorlig straffdom och lagen den 6 juni 1924 innefattande bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga ägde rum i minst 1,200 fall årligen. Antalet torde numera ha stigit. Det torde på grund av verkställda beräkningar kunna antagas att omkring en tredjedel av dessa förundersökningar utföras av tjänstemän eller styrelseledamöter i skyddsföreningar. I domsagorna förordnas i ej ringa utsträckning där anställda notarier till förundersökare.

Då villkorlig dom meddelas, ställes numera i de flesta fall den dömde under övervakning. År 1934 förordnades sålunda om övervakning beträffande ej mindre än 1,436 personer, motsvarande 70 % av hela antalet under nämnda år villkorligt dömda. Man har anledning förmoda att antalet sedermera stigit. Antalet villkorligt dömda, som på en gång stå under övervakning, kan uppskattas till omkring 4,000. Till jämförelse må nämnas, att i medeltal 2,000 personer äro intagna i rikets fängvårdsanstalter. Närmare en tredjedel av övervakningarna torde utföras av skyddsföreningsfunktionärer, diakoner, tjänstemän i samhällets socialvård samt funktionärer i frälsningsarmén. Ej sällan förordnas, särskilt på landet, präster, folkskollärare och fjärdingsmän till övervakare. Även kommunala förtroendemän åtaga sig i stor utsträckning att vara övervakare.

Den 20 april 1934 erhöll chefen för justitiedepartementet bemyndigande att låta verkställa utredning angående reformer på straffsystemets, straffverkställighetens och fångvårdens områden. Bland reformfrågor, som därvid skulle upptagas, nämndes frågan angående en revision av lagstiftningen om villkorlig dom. Resultatet av den i anledning härav verkställda utredningen föreligger i ett den 2 november 1937 dagtecknat *betänkande med förslag till lag om villkorlig dom m. m.*, avgivet av inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga (statens offentl. utredn. 1937: 38).

De sakkunnigas förslag innehåller i huvudsak följande.

Reformförslaget avser bland annat att göra den villkorliga domen till ett mera effektivt medel i kampen mot brottsligheten därigenom att domstolarna erhålla befogenhet att förbinda den villkorliga domen med föreskrifter av olika slag, vilka den dömden har att iakttaga.

De sakkunniga ha härutinnan i sitt förslag till ny lag om villkorlig dom föreslagit att, där så prövas ändamålsenligt för att avhålla den dömden från att ånyo begå brott, i domen skall kunna såsom villkor för anståndet föreskrivas honom att underkasta sig vissa inskränkningar i hans rörelse- eller handlingsfrihet. Det skall sålunda kunna åläggas honom att vistas å viss bestämd ort eller icke uppehålla sig å viss ort, att underkasta sig inskränkning i förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar samt att begära att bli förklarad omyndig eller samtycka därtill.

För vissa fall har vidare föreslagits, att i domen skall kunna såsom villkor för anståndet föreskrivas den brottslige att sköta anvisat arbete eller anställning, att genomgå viss utbildning, att vistas i anvisat enskilt hem eller begagna anvisad bostad eller att underkasta sig behandling å sjukhus, skyddshem, alkoholistanstalt eller annan liknande anstalt. Omhändertagande på sådant sätt är avsett för de fall, där den brottslige prövas på grund av ungdom, utvecklingshämning eller eljest på grund av sin sinnesbeskaffenhet eller ock till följd av alkoholmissbruk, arbetsskygghet eller annan vanart vara i behov av åtgärd av ifrågavarande slag. Enligt de sakkunniga skall det även kunna komma i fråga att föreskriva behandling i arbetshem, förutsatt att de nuvarande arbetshemmen på lämpligt sätt reformeras.

Såsom legalt villkor för anstånd skall liksom för närvarande gälla, att den dömden efter förmåga ersätter genom brottet uppkommen skada. Härtill har knutits en bestämmelse därom att domstolen skall kunna i den villkorliga domen meddela föreskrift om tid och sätt för gäldandet av ersättningen.

Då föreskrift meddelas i något av ovan angivna hänseenden, skall den villkorligt dömden alltid ställas under övervakning. Avser föreskriften arbetsanställning, utbildning, bostad eller vistelse i enskilt hem eller anstalt, är den dömden underkastad lydnadsplikt gentemot övervakaren såtillvida att han är skyldig att efterkomma de ytterligare föreskrifter som övervakaren anser erforderligt att meddela i fråga om hans sysselsättning och levnads-

sätt. Övervakaren skall således äga att efter omständigheterna fullständiga och anpassa de föreskrifter domstolen meddelat.

Övervakningen skall liksom för närvarande stå under domstols inseende. Domstolen, som i förslaget benämnes övervakningsdomstolen, har jämte de uppgifter som enligt gällande lag åligga vårdnadsdomstol även erhållit befogenhet att ändra eller upphäva föreskrifter eller meddela nya föreskrifter, då den dömdes uppförande under prövotiden eller andra omständigheter giva anledning därtill. I vissa fall skall domstolen dessutom kunna förlänga prövotiden med intill två år utöver den för normalfallen bestämda treåriga prövotiden.

I förslaget göres skillnad mellan å ena sidan villkorlig dom, som förenas med föreskrift om arbete, utbildning, bostad eller vistelse i enskilt hem eller anstalt, och å andra sidan övriga villkorliga domar. Villkorlig dom av förstnämnda slag, av de sakkunniga benämnd kvalificerad villkorlig dom, skall enligt förslaget innebära anstånd med ådömande av ansvar, medan villkorlig dom i övrigt, av de sakkunniga kallad enkel sådan, liksom enligt nuvarande lag innebär anstånd med verkställigheten av ett ådömt straff. I kvalificerad villkorlig dom utsättes således icke något straff. Efter sakerförklaring förordnas i stället att med ådömande av ansvar skall anstå och på den dömdes uppförande under viss prövotid bero huruvida ansvar skall ådömas. I enkel villkorlig dom däremot utsättes straff men tillika förordnas, att med verkställande av detta skall anstå och på den dömdes uppförande under viss prövotid bero huruvida straffet skall verkställas.

Beträffande förutsättningarna för användning av villkorlig dom ha de sakkunniga föreslagit flera förändringar. För att enkel villkorlig dom skall kunna meddelas förutsättes sålunda, därest det ej är fråga om förvandlingsstraff för böter, att den tilltalade dömes till fängelse, ej över två år, eller till straffarbete, ej över ett år, att brottet begåtts mindre till följd av vanart än av oförstånd, trångmål, annans påverkan eller liknande omständighet, att det med fog kan antagas, att den brottslige utan att undergå straffet skall avhålla sig från att ånyo begå brott, att brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt ej påkalla straffets verkställande samt att den brottslige under fem år närmast före brottet icke undergått straffarbete, fängelse, ungdomsfängelse, tvångsuppfostran eller förvaring i säkerhetsanstalt och ej heller erhållit villkorlig dom, där ej domen avsett förvandlingsstraff för böter. Förutsättningarna för villkorligt ådömande av förvandlingsstraff för böter ha i förslaget angivits i huvudsaklig överensstämmelse med 1937 års lagstiftning rörande verkställighet av bötesstraff.

För kvalificerad villkorlig dom förutsättes, att den tilltalade övertygas om brott vara enligt lag kan följa fängelse eller straffarbete; villkorlig dom må dock ej brukas där den brottslige finnes förskylla högre straff än fängelse i två år eller ock straffarbete i ett år eller — om han begått brottet innan han fyllt 21 år — straffarbete i två år. Det förutsättes vidare, att den brottslige prövas på grund av ungdom, utvecklingshämning eller eljest på grund av sin sinnesbeskaffenhet eller ock till följd av alkoholmissbruk, arbets-

skygghet eller annan vanart vara i behov av åtgärd enligt kvalificerad villkorlig dom, *att* det med fog kan antagas att han därigenom skall avhållas från att ånyo begå brott *samt att* brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt ej påkalla att han straffas.

För att åstadkomma ett fullständigare material för prövningen, huruvida förutsättningarna för villkorlig dom föreligga och huru domen skall utformas, ha de sakkunniga föreslagit, att den särskilda förundersökningen i viss omfattning kompletteras med summarisk läkarundersökning. De nuvarande i olika lagar meddelade föreskrifterna om särskild förundersökning ha vidare sammanförts och utvidgats. Bestämmelserna ha upptagits i ett särskilt lagförslag, och i samband därmed har termen 'särskild förundersökning' föreslagits utbytt mot 'personundersökning'.

De krav, som de föreslagna reformerna ställa på de organ vilka skola utföra personundersökningar och övervakningar, ha föranlett de sakkunniga att föreslå en fastare organisation för dessa ändamål. Enligt förslaget skall ett antal tjänstemän, statens skyddskonsulenter, anställas med uppgift bland annat att var inom sitt distrikt stå till tjänst med utförande av personundersökningar och övervakningar, tillhandagå vid personundersökningar och övervakningar som utföras av andra samt öva inseende över andra övervakare. Såsom en viktig uppgift skall det enligt förslaget åligga konsulenterna att söka komma i förbindelse med personer som äro lämpliga och villiga att taga villkorligt dömda i sin tjänst eller att mottaga dem i sina hem. Enligt förslaget skola domstolarna vidare mera än hittills taga befattning med övervakningarna. I syfte att skapa ett organ, åt vilket större delen av domstolens hithörande åligganden skall kunna överlämnas, har föreslagits, att möjlighet skall öppnas att, där så finnes lämpligt, inrätta särskild övervakningsnämnd.

Bland övriga reformförslag i betänkandet må nämnas ett förslag att utöka de fall, i vilka anställande av allmänt åtal enligt lag skall föregås av en prövning av åtalets lämplighet. Legal möjlighet till åtalseftergift i viss omfattning skall sålunda enligt förslaget införas för det fall, där åtal ifrågasättes mot person som är intagen å skyddshem eller allmän alkoholistanstalt. De sakkunniga ha vidare föreslagit ändring av lagen den 6 juni 1924, innefattande bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga, i syfte att låta handläggningen av brottmål mot personer under 21 år oftare än nu ske inom lyckta dörrar.

Över betänkandet ha *utlåtanden* infordrats från rikets hovrätter, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, fängvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen samt statens inspektör för fattigvård och barnavård. Tillfälle att avgiva utlåtande har beretts samtliga häradshövdingar och rådhusrätter ävensom följande föreningar, nämligen föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges stadsfiskaler, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler, Sveriges advokatsamfund, svenska kriminalistföreningen, centralförbundet för socialt arbete, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet,

svenska skyddsförbundet, föreningen skyddsvärnet i Stockholm, Uppsala samhäl, föreningen skyddsvärnet i Göteborg, föreningen skyddsvärnet i Kopparbergs län samt svenska fångvårdssällskapet.

Utlåtanden ha inkommit från de myndigheter som ålagts att avgiva sådana. Därjämte ha yttranden inkommit från häradshövdingarna i Fryksdals, Västerbergslags, Norra Hälsinglands, Medelpads västra, Jämtlands västra och Mjölby domsagor, rådhusrätterna i Stockholm, Norrtälje, Uppsala, Nyköping, Eskilstuna, Karlskrona, Malmö, Landskrona, Hälsingborg, Trelleborg, Göteborg, Kristinehamn, Örebro, Västerås, Falun och Gävle samt från flertalet av de nämnda föreningarna. Krigshovrätten har bifogat yttranden från vissa krigsrätter, länsstyrelserna från vissa landsfogdar och svenska skyddsförbundet från vissa skyddsföreningar.

För innehållet i yttrandena redogöres å sid. 28—39 i propositionen.

Sedan de sakkunnigas förslag varit föremål för överarbetning inom justitiedepartementet, remitterades förslag i ämnet till lagrådet. Därvid anförde föredragande *departementschefen* bland annat:

»Genom 1918 års lag om villkorlig straffdom infördes i svensk rätt institutet övervakning av villkorligt dömda personer. Syftet härmed var att giva den villkorliga domen ökad betydelse såsom uppfostringsmedel och att därigenom möjliggöra användningen av villkorlig dom i större utsträckning än som tidigare kunnat ske. Under de två decennier lagen tillämpats ha domstolarna i alltmer ökad omfattning gjort bruk av den villkorliga domen i förening med övervakning. Denna utveckling torde i stort sett ha haft gynnsamma verkningar och ger otvivelaktigt stöd åt uppfattningen att villkorlig dom, förbunden med tillsyn under prøvotiden, i många fall utgör ett värdefullt medel att påverka och fostra lagöverträdare, särskilt unga sådana, till laglydnad och ordnad livsföring.

Även om sålunda de goda verkningarna av gällande lagstiftning äro omisskännliga, kan det dock icke betvivlas, att möjligheter finnas att ytterligare öka den villkorliga domens kriminalpolitiska betydelse och samtidigt avlägsna vissa av dess nuvarande brister. I sistnämnda hänseende ha de sakkunniga påpekat den relativt stora återfallsfrekvensen bland yngre brottslingar som erhållit villkorlig dom; statistiken visar att drygt var femte återfaller i brott inom tio år efter domen. Vidare må erinras, att det redan före den nuvarande lagens tillkomst uttalades farhågor för att tillämpning av villkorlig dom i större omfattning gäve spridning åt den åsikten att straffbud kunde överträdas åtminstone en gång utan risk. Genom övervakningens införande antog man att en sådan uppfattning skulle motverkas. Det finns tyvärr anledning att befara, att dessa förväntningar icke blivit i allo infriade. Övervakningen har, på grund av bristande resurser och svårigheter att finna för dess utövning fullt lämpade personer, mången gång icke blivit så effektiv som vore önskvärt.

De sakkunnigas reformförslag innebär främst, såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen, att den villkorliga domen skall kun-

na förbindas med föreskrifter om den dömdes förhållande under prövotiden och att vissa organisatoriska anordningar skola vidtagas för att möjliggöra sådana föreskrifters meddelande och säkerställa deras efterlevnad. I och med att övervakningen på detta sätt göres mera effektiv bör enligt förslaget tillämplighetsområdet för den villkorliga domen i viss mån utvidgas.

Huvudtanken i förslaget, att den gällande lagstiftningen om villkorlig dom bör utvecklas så, att den tillåter och i praktiken möjliggör behandling av brottslingar i friare former, är otvivelaktigt värd det största beaktande. Härigenom skulle skapas en välbehövlig mellanform mellan den nuvarande villkorliga domen och övriga hos oss tillgängliga reaktionsmedel, vilka ju väsentligen äro av rent frihetsberövande karaktär. Särskilt för ungdomsbrottslighetens bekämpande synes det vara en betydelsefull samhällsuppgift att åtgärder vidtagas i detta syfte. Det må i detta sammanhang nämnas, att i den villkorliga domens föregångsländer, England och Förenta staterna, detta institut redan tidigt utbildats i nu angiven riktning genom lagstiftning och en målmedveten organisation av övervakningen. Även de norska och danska strafflagarna innehålla bestämmelser som medge domstolarna att vid meddelande av villkorlig dom giva föreskrifter rörande den dömdes samsättning, vistelseort m. m.

Av de yttranden som avgivits över förslaget framgår, att detta vunnit allmän anslutning i vad angår frågan om den villkorliga domens utveckling till en mera effektiv kriminalpolitisk behandlingsform. Det har dock i vissa yttranden uttryckts farhågor för att den föreslagna lagstiftningen skulle medföra alltför vittgående inskränkningar i de villkorligt dömdas rörelsefrihet. Det har även sagts, att den nuvarande villkorliga domen, som innebär ett för den dömda visat förtroende, skulle kunna förlora i värde genom en utbyggnad på sätt som föreslagits.

Det är även enligt min mening av vikt, att en reformerad lagstiftning utformas så, att den icke motverkar användningen av den nuvarande enkla formen av villkorlig dom i sådana fall, då denna kan antagas vara till fyllest och då således mera ingripande åtgärder framstå såsom opåkallade. Delade meningar kunna icke gärna råda därom att den villkorliga domen i dess nuvarande gestaltning beträffande vissa grupper lagbrytare fyller en betydelsefull uppgift just genom den frihet som lämnas den dömda. Beträffande den som drivits till brott av tillfälliga omständigheter torde en sådan dom ofta vara att föredraga framför en dom som innebär tvång och förmynderskap. Den villkorliga domen i dess nuvarande utformning synes därför böra bibehålla en central ställning i lagstiftningen. Den med särskilda villkor förbundna formen bör förbehållas sådana fall, då visserligen anstånd med straff eller med skyddsåtgärd finnes motiverat men då det med hänsyn till brottslingens personliga beskaffenhet, hans sinnesbeskaffenhet, den miljö i vilken han lever eller andra särskilda omständigheter kan antagas, att särskilda åtgärder av den art förslaget anvisar skulle verksamt bidra till hans rättelse för framtiden.

De föreskrifter, som enligt förslaget skola kunna meddelas i samband med villkorlig dom, äro delvis av den natur att de kunna innebära en ganska betydande inskränkning i den dömdes rörelsefrihet och självbestämmanderätt. Det har i ett par yttranden gjorts gällande, att skillnaden mellan å ena sidan ett omhändertagande av detta slag och å andra sidan den villkorliga domen i dess nuvarande form vore så stor att i själva verket två skilda rättsinstitut förelåge, vilka icke lämpligen borde sammankopplas med varandra. Häremot kan först erinras att de föreslagna åtgärderna äro av ganska skiftande slag. Vissa av åtgärderna torde för den dömda innebära ett föga kännbart intrång i hans frihet. Mellan en dom, som förbindes med föreskrift av sådan lindrigare art, och en dom med övervakning enligt gällande lag föreligger tydligen icke någon särdeles framträdande olikhet. Det innebär blott en naturlig utveckling av institutet villkorlig dom, att däri införas bestämmelser om dylika åtgärder. Att avskilja mera ingripande åtgärder och av dem tillskapa ett särskilt rättsinstitut synes icke böra ifrågakomma. Genom att för vissa fall öka det tvångsmoment, som redan övervakningen innebär, göres icke något avsteg från de grundsatser på vilka institutet villkorlig dom är uppbyggt. De ifrågasatta föreskrifterna kunna nämligen meddelas allenast såsom villkor för anstånd med straff eller därmed jämförliga påföljder. Föreskrifternas efterlevnad kan alltså ej framtingas genom exekutiva åtgärder och kommer således att bliva beroende av den dömdes egen villighet att underkasta sig dem, en villighet som i regel torde framkallas av vetskapen att åsidosättande av föreskrifterna medför en svårare påföljd i form av fängelse eller straffarbete eller eventuellt åtgärd enligt lagarna om ungdomsfängelse, tvångsuppfostran eller förvaring i säkerhetsanstalt.

Av den inledningsvis lämnade redogörelsen för sakkunnigförslaget framgår, att däri föreslås en uppdelning av den villkorliga domen i två typer, vilka skilja sig från varandra i flera betydelsefulla hänseenden. Den ena typen, som i betänkandet kallas kvalificerad villkorlig dom, kännetecknas därav att den alltid skall vara förenad med föreskrift om arbetsanställning, utbildning, bostad eller vistelse i enskilt hem eller anstalt. Den kvalificerade villkorliga domen är avsedd att företrädesvis tillämpas beträffande unga lagöverträdare samt i övrigt beträffande sådana brottslingar vilka på grund av utvecklingshämning eller eljest på grund av sin sinnesbeskaffenhet eller till följd av alkoholmissbruk, arbetsskygghet eller annan vanart finnas vara i behov av åtgärder av nu angivet slag. För tillämpning av kvalificerad villkorlig dom uppställer förslaget icke någon fordran på att den brottslige icke tidigare blivit straffad. Reglerna om kvalificerad villkorlig dom avvika dessutom från gällande bestämmelser därutinnan, att en sådan dom skall innefatta anstånd, icke med verkställigheten av ett ådömt straff utan med själva straffådomandet. De regler som av de sakkunniga föreslagits beträffande den andra formen av villkorlig dom, s. k. enkel villkorlig dom, stå närmare nuvarande lagbestämmelser.

Denna dom innebär sålunda anstånd med verkställighet av ådömt straff, och för dess användning förutsattes att den brottslige under visst antal år närmast före brottet icke undergått frihetsstraff eller därmed jämförlig anstaltsvård eller erhållit villkorlig dom. Emellertid kan även i enkel villkorlig dom givas vissa föreskrifter, de viktigaste avseende den dömdes vistelseort och hans förfoganderätt över arbetsförtjänst och andra tillgångar.

Den kritik som i en stor del av yttrandena riktats mot denna uppdelning av den villkorliga domen synes från vissa synpunkter berättigad.

Enligt de sakkunniga skulle den kvalificerade villkorliga domen vara en behandlingsform, vilken till sin kriminalpolitiska betydelse kunde jämföras med tvångsuppfostran och ungdomsfängelse, och vilken skulle användas beträffande vissa nyss angivna grupper av lagöverträdare. Den enkla villkorliga domen skulle däremot endast innebära mindre ingripande åtgärder och skulle användas å tillfällighetsförbrytare. Emellertid torde det knappast föreligga en i sakligt hänseende synnerligen stor skillnad mellan de åtgärder som enligt förslaget skulle kunna ifrågakomma vid den ena och den andra formen av villkorlig dom. En föreskrift därom att den dömda skall sköta visst arbete eller undergå viss utbildning behöver icke vara mera ingripande än exempelvis en föreskrift att han skall vistas på viss angiven ort eller att han skall underkasta sig inskränkning i förfoganderätten över sin arbetsinkomst. Tvärtom kan en föreskrift av det senare slaget stundom innebära ett betydligt starkare tvång än den förstnämnda.

Även mot den gränsdragning de sakkunniga verkställt mellan olika kategorier av brottslingar, å ena sidan tillfällighetsförbrytarna och å den andra vissa särgrupper, däribland unga brottslingar, torde kunna erinras, att den icke är tillräckligt klar för att lämpligen ligga till grund för en sådan uppdelning av institutet villkorlig dom som de sakkunniga förordat. Då förslaget så bestämt utmärker att de unga lagöverträdarna böra behandlas enligt reglerna om kvalificerad villkorlig dom, ligger även den anmärkningen nära till hands, att ehuru omhändertagande åtgärder visserligen ofta äro lämpliga just i fråga om unga brottslingar, det likväl mången gång, även då det gäller ungdom, är fullt tillräckligt med en dom av den gällande lagens typ.

Övervägande skäl synas alltså tala för att den strängt genomförda uppdelningen på två till innebörd och förutsättningar skilda former av den villkorliga domen bör bortfalla. En sådan ändring av förslaget kan ske utan att möjligheterna minskas för domstolarna att, då anledning därtill gives, föranstalta om åtgärder för villkorligt dömdas tillsyn och omhändertagande samt att i varje särskilt fall föreskriva den åtgärd som finnes erforderlig och lämplig med hänsyn till den dömdes ungdom, sinnesbeskaffenhet eller omgivning eller till hans levnadssätt och tidigare vandel.

En dylik ändring medför, att vissa spörsmål av principiell betydelse måste upptagas till omprövning från delvis andra utgångspunkter än dem som legat till grund för de sakkunnigas ställningstagande. Ett sådant spörsmål är

huruvida den villkorliga domen bör genomgående ombildas så, att den kommer att innebära anstånd med ådömande av straff i stället för såsom nu anstånd med straffverkställigheten. De sakkunniga ha, såsom nyss anmärkts, föreslagit den förra metoden i fråga om den s. k. kvalificerade villkorliga domen.

Metoden att uppskjuta straffdomen tillämpas i de anglosaxiska länderna. Då den villkorliga domen efter mönster därifrån infördes i övriga länder, följde man icke förebilderna i detta hänseende utan övergick till den andra metoden, enligt vilken straffdom avkunnas och blott straffverkställigheten uppskjutes. Enligt vad förarbetena till 1906 års svenska lag utvisa ansåg man denna metod äga företräde bland annat på den grund att det skulle leda till svårigheter, därest handläggningen av brottmål finge avbrytas innan dom meddelats och domstol sedermera, kanske efter lång tids förlopp, måste återupptaga målet till behandling och avdömande. Denna synpunkt äger otvivelaktigt i många fall en icke ringa praktisk betydelse.

Även andra synpunkter ha anförts till stöd för den nuvarande metodens bibehållande. Det har sålunda framhållits, att ett i domen utsatt straff ger ett påtagligt uttryck för samhällets ogillande av brottet och att en dom vari straffet sålunda fastställts mången gång kan förväntas på ett mera verksamt sätt avhålla icke blott den dömda utan även andra från att begå brott än en dom som blott innefattar sakerförklaring. Även må nämnas den i flera yttranden åberopade synpunkten, att det icke vore riktigt gentemot den dömda att genom hot med ett straff, som icke vore fixerat och som den brottslige ofta saknade möjlighet att ens ungefärligen bedöma, förmå honom att underkasta sig en kanske långvarig inskränkning i hans självbestämmanderätt. Anmärkningen riktar sig mot det av de sakkunniga åberopade skälet för den anglosaxiska metoden, att det kunde befaras att det förskyllda straffet i vissa fall icke skulle vara tillräckligt för att förmå den tilltalade att underkasta sig de föreskrifter domstolen funne lämpliga.

De sakkunniga ha som skäl för den sistnämnda metodens införande vid kvalificerad villkorlig dom främst åberopat, att de åtgärder som skulle ifrågakomma i samband med sådan dom i viss mån kunde jämföras med skyddsåtgärderna tvångsuppfostran och förvaring samt med den dem närstående straffarten ungdomsfängelse och att det därför vore naturligt, att omhändertagande genom kvalificerad villkorlig dom inträdde som direkt påföljd av brottet på samma sätt som de nämnda ansvarspåföljderna numera ådömdes direkt. Emellertid föreligger det en betydande skillnad mellan exempelvis ungdomsfängelse och de åtgärder som skola kunna användas vid villkorlig dom, icke blott i fråga om åtgärdernas natur utan även därigenom att dessa ingå i den villkorliga domen som villkor för anstånd och icke kunna verkställas i exekutiv ordning. Den omständigheten att villkorlig dom på angivet sätt förknippas med vårdnadsåtgärder torde alltså icke i och för sig utgöra något bärande skäl att ändra den villkorliga domens hittillsvarande tekniska anordning.

Större avseende måste däremot fästas vid ett annat av de i betänkandet

anförda skälen för en dylik ändring. Om anstånd som meddelats genom villkorlig dom förverkas på grund av brott eller annan orsak, gäller enligt lagarna om ungdomsfängelse, tvångsuppfostran och förvaring, att sådan påföljd kan träda i stället för det villkorligt ådömda straffarbets- eller fängelsestraffet. Då ungdomsfängelse och tvångsuppfostran numera äro normala påföljder för vissa kategorier unga brottslingar, liksom förvaring för förminskat tillräkneliga, är det önskvärt att en reviderad lagstiftning om villkorlig dom tar hänsyn härtill. Det måste, såsom de sakkunniga framhållit, anses föga tillfredsställande, att anståndet angives gälla straffarbete eller fängelse i sådana fall då domstolen vid den villkorliga domens meddelande kan utgå från att i själva verket en annan påföljd kommer att inträda i händelse anståndet förverkas.

På grund av vad nu anförts torde böra övervägas, huruvida icke lagen bör erhålla sådan utformning att möjligheten står öppen för domstolarna att i sådana fall som de nyss anförda låta bero vid sakerförklaring, då villkorlig dom finnes vara på sin plats. Det synes icke vara nödvändigt och skulle för övrigt svårigen låta sig göra att i lagen närmare angiva förutsättningar och villkor för tillämpningen av den nämnda metoden. Någon anledning torde icke heller föreligga att begränsa användningen till fall då den villkorliga domen förbindes med föreskrifter. Lagens standpunkt skulle enligt det sagda bliva den, att villkorlig dom i regel innebär anstånd med verkställande av ett i domen utsatt straff, men att även villkorlig dom i form av anstånd med ådömande av straff är tillåten. Som förutsättning för den senare formens användning torde vara tillräckligt att angiva, att den av särskilda skäl finnes lämpligare än den förra.

Ehuru således denna anordning närmast är motiverad av hänsyn till de nämnda fallen, då domstolen finner vanligt frihetsstraff icke böra ifrågakomma i händelse av anståndets förverkande, bör det dock icke möta hinder att villkorlig dom meddelas i form av sakerförklaring utan straffådömande även i andra fall, såsom då brottet begåtts under synnerligen mildrande omständigheter.

Vad nu sagts gäller icke förvandlingsstraff för böter. För villkorlig dom beträffande sådant straff skola enligt 1937 års lagstiftning gälla särskilda förutsättningar. I dessa ifrågasättes ej nu någon ändring, och anledning lär icke heller föreligga att i fråga om förvandlingsstraffet tillåta villkorlig dom i form av anstånd med dess ådömande.

Beträffande den villkorliga domens tillämplighetsområde ha de sakkunniga föreslagit vissa utvidgningar, vilka ansetts motiverade med hänsyn till den mera effektiva övervakning som skulle bliva följden av de i det föregående berörda lagreglerna jämte den föreslagna fastare organisationen av förundersöknings- och övervakningsarbetet.

En sådan utvidgning har skett därigenom att maximigränsen för det straff, som skall kunna ådömas villkorligt, höjts från nuvarande sex månaders straffarbete och ett års fängelse till ett års straffarbete och två års fängelse. Då enligt sakkunnigförslaget straff icke skall utsättas vid kvali-

ficerad villkorlig dom, har som allmän förutsättning för sådan dom angivits, att å brottet enligt lag kan följa straffarbete eller fängelse. Emellertid har enligt förslaget en inskränkning skett i den allmänna regeln genom stadgande att kvalificerad villkorlig dom icke får användas, om den brottslige i det särskilda fallet finnes förskylla högre straff än straffarbete i ett år eller fängelse i två år eller, om han är under tjuguet år, högre straff än straffarbete i två år. Den sistnämnda, beträffande unga brottslingar föreslagna regeln skulle tydligen medföra, att villkorlig dom skulle kunna förekomma även vid ganska grova brott; man bör härvidlag icke förbise den allmänna straffnedsättningsregeln i 5 kap. 2 § strafflagen. Med hänsyn härtill och även till att skillnaden mellan kvalificerad och enkel villkorlig dom bortfaller i det omarbetade förslaget, torde övervägande skäl tala för att generellt bestämma maximigränsen till ett års straffarbete och två års fängelse. Även utan en uttrycklig erinran därom i lagtexten torde kunna förväntas, att villkorlig dom icke meddelas beträffande allvarligare brott, som falla inom denna gräns, om ej fullgoda skäl därtill föreligga och förutsättningar finnas för effektiv övervakning eller omhändertagande på lämpligt sätt.

En utvidgning av förutsättningarna för användning av villkorlig dom har vidare enligt sakkunnigförslaget skett genom ändring av gällande regler om hinder mot villkorlig dom på grund av tidigare brott. De nuvarande bestämmelserna innebära, att villkorlig dom icke får användas, om den tilltalade under de tio åren närmast före brottet dömts till eller undergått straffarbete, fängelse, ungdomsfängelse, tvångsuppfostran eller förvaring i säkerhetsanstalt. Beträffande enkel villkorlig dom ha de sakkunniga föreslagit en femårsregel, med motivering att den gällande tioårsregeln i tillämpningen stundom visat sig utgöra hinder mot villkorlig dom i fall då sådan varit önskvärd. Däremot ha de sakkunniga icke uppställt någon som helst bestämmelse om återfall såsom hinder mot kvalificerad villkorlig dom. Som stöd härför har hänvisats till de omhändertagande åtgärder som skulle kunna vidtagas i samband med sådan dom. Vid en omarbetning av förslaget, vilken icke bygger på den av de sakkunniga föreslagna skillnaden mellan enkel och kvalificerad dom, torde som allmän regel lämpligen böra införas en tidsbegränsning till fem år, från vilken regel avvikelse tillåtes blott då särskilda skäl föreligga och då dessutom en ändamålsenlig behandling av den dömda kan anordnas i samband med den villkorliga domen.

Förslagets genomförande skulle medföra, att domstolarna i större utsträckning än för närvarande erhöles befattning med skyddsarbetet beträffande de villkorligt dömda. Detta följer redan av grundsatsen att eventuella föreskrifter rörande den dömdes förhållande under prövotiden skola meddelas i domen. Det förutsättes vidare i förslaget, att domstolen även efter domen skall medverka, då fråga uppstår om ändring eller upphävande av sådana föreskrifter. Förslagets ståndpunkt i dessa delar synes riktig. Utan att äventyra syftet med reformen torde man icke kunna anförtro åt andra

än domstolarna att avgöra huruvida någon åtgärd skall vidtagas beträffande en tilltalad i samband med villkorlig dom och att närmare bestämma vari åtgärden skall bestå. För underlättande av domstolarnas verksamhet i vad den hänför sig till tiden efter domen har emellertid föreslagits, att frågor om ändring och upphävande av föreskrifter skola kunna upptagas och avgöras av domaren eller, vid rådhusrätt, av lagfaren ledamot i rätten. I samma syfte skall vidare domstolen eller flera domstolar gemensamt kunna för sådana frågor behandling tillsätta en särskild nämnd, den s. k. övervakningsnämnden. Den största betydelsen i detta hänseende äger dock den av de sakkunniga föreslagna organisationen av övervakningsarbetet, vilken främst innefattar tillsättandet av statliga funktionärer, skyddskonsulenter, med uppgift bland annat att tillhandagå domstolarna vid avgörandet av frågor om tillsyn och omhändertagande av villkorligt dömda. Att domstolarna skulle, såsom i vissa yttranden gjorts gällande, alltför mycket betungas av de uppgifter som komme att åvila dem i följd av den nya lagstiftningen, torde icke behöva befaras, om konsulenter med tillräcklig kompetens och erfarenhet stå till deras förfogande. Över huvud taget lär förverkligandet av konsulentorganisationen utgöra en väsentlig förutsättning för att lagstiftningen skall erhålla den praktiska betydelse som är avsedd.»

I *lagrådets* utlåtande över förslagen anföres i fråga om den villkorliga domens utformning bland annat följande:

»Då villkorlig straffdom genom 1906 års lagstiftning i ämnet införlivades med det svenska straffrättssystemet, lämnades efter kontinentalt mönster företräde åt villkorligt anstånd med straffs verkställande framför det i anglosachsisk rätt utbildade villkorliga anståndet med ådömande av straff. I 1937 års betänkande förordade emellertid de sakkunniga jämväl denna senare typ av villkorlig dom, och i det remitterade förslaget hava likaledes båda typerna av sådan dom upptagits.

Av de i sakkunnigbetänkandet åberopade skälen till stöd för förslaget att införa en domstyp, som tidigare underkänts, hava de viktigaste refererats i remissprotokollet (sid. 43—44). Föredragande departementschefen har funnit sig kunna fästa avseende egentligen endast vid ett av dessa skäl, nämligen att det icke är tillfredsställande, att anstånd angives gälla straffarbete eller fängelse i sådana fall, då domstolen vid den villkorliga domens meddelande kan utgå ifrån att i själva verket annan påföljd, såsom tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse, kommer att inträda, om anståndet förverkas.

Den omständigheten att straff enligt numera gällande lagstiftning ej ut-sattes vid dom å tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse är också onekligen ett bärande skäl för att undvika ett motsatt förfarande i det fall, att dylik påföljd bör användas då anstånd förverkas.

Å andra sidan synes icke hava tillräckligt beaktats den invändning mot den anglosachsiska typen av villkorlig dom, som framför allt föranledde att denna typ ej godtogs vid 1906 års lagstiftning. Denna invändning, som grundas på den självklara satsen att straffmättningsfrågan icke bör provas

alltför lång tid efter det målet i övrigt behandlats, får en alldeles särskild betydelse om, såsom numera är att förvänta, en rättegångsreform kommer till stånd. Svårigheten att med ett muntligt och omedelbart rättegångssystem handlägga straffmättningsfrågan, kanske flera år efter det bevisningen i målet en gång blivit förebragt, ligger i öppen dag.

Vill man behörigen beakta såväl nämnda invändning som de skäl, som kunna anföras för den föreslagna nya typen av villkorlig dom, synes det nödvändigt att inskränka användningen av denna till sådana fall, där anledning föreligger till antagande att den dömd, om anståndet sedermera förverkas, finnes böra dömas till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse. I dessa fall är nämligen normalt någon straffmätning icke av nöden.

På grund av det anförda förordar lagrådet, att villkorligt anstånd med straffs ådömande tillåtes endast i fall, då domstolen finner att förutsättningarna för användande av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse å den tilltalade, enligt vad därom är stadgat, äro för handen. Visserligen kan även med en sådan begränsning undantagsvis inträffa, att en straffmätning blir nödvändig, men dessa undantag torde icke bliva mycket vanligare än de, i vilka redan lagarna om nyssnämnda påföljder föranleda en senare straffmätning. Vad här framhållits kan måhända vara ett skäl för att i nu behandlat avseende med tvångsuppfostran och ungdomsfängelse jämställa förvaring och internering enligt 1937 års lagstiftning därom. Ett dylikt jämställande synes emellertid få så ringa praktisk betydelse, att det kan underlåtas. Anses det likväl böra ske, erinras om att en föreskrift härutinnan ej kan träda i kraft tidigare än 1937 års berörda lagstiftning.»

I propositionen anför *departementschefen*, i anledning av vad lagrådet sålunda uttalat, följande:

»Enligt det till lagrådet remitterade förslaget skall villkorlig dom kunna meddelas antingen i form av anstånd med verkställandet av ett i domen utsatt straff eller i form av anstånd med ådömande av straff. Såsom förutsättning för den senare domstypens användning har i lagtexten angivits, att den av särskilda skäl finnes lämpligare än den förra. Lagrådet har förordat ett stadgande, enligt vilket den nya typen av villkorlig dom skulle tillåtas endast i fall då domstolen finner att förutsättningarna för användandet av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse å den tilltalade äro för handen. En dylik bestämmelse skulle väl möjliggöra villkorlig dom av denna typ i de flesta fall, då en sådan dom enligt den av mig i remissprotokollet uttalade meningen får anses särskilt påkallad, nämligen då det vid den villkorliga domens meddelande föreligger anledning till antagande att vanligt frihetsstraff icke bör ifrågakomma i händelse anståndet sedermera förklaras förverkat. Genom den av lagrådet föreslagna inskränkningen skulle emellertid användningen av den ifrågavarande domstypen hindras i vissa andra fall, då den på grund av särskilda förhållanden kan befinnas vara att förredraga. Som exempel på sådana fall har jag vid förslagets remitterande till lagrådet anført att brottet begåtts under synnerligen mildrande omstän-

digheter. Med den av mig föreslagna avfattningen av stadgandet torde domstolarna erhålla möjlighet att använda den nya domstypen i fall då omständigheterna därtill giva anledning, och man synes icke behöva befara att stadgandet i denna lydelse skall föranleda en mot dess syfte stridande, alltför vidsträckt tillämpning av den nya metoden. Mot införande av ett stadgande som direkt anknyter till lagarna om tvångsuppfostran och ungdomsfängelse synes även kunna invändas, att stadgandet skulle behöva ändras i händelse ytterligare skyddsåtgärder införlivas med lagstiftningen.»

De i propositionen framlagda *förslagens huvudgrunder* äro följande.

Enligt 1 § i förslaget till lag om villkorlig dom må villkorlig dom användas, där någon övertygas om brott och det, med hänsyn särskilt till den brottsliga karaktär och personliga förhållanden i övrigt, finnes skälig anledning antaga, att han utan att undergå straff skall avhålla sig från att ånyo begå brott; villkorlig dom må dock ej meddelas om det av hänsyn till den allmänna laglydnaden är påkallat att den brottslige undergår straff. Den villkorliga domen skall, såsom närmare framgår av departementschefens ovan återgivna uttalanden, bestå i att domstolen antingen, i samband med ådömande av straff, förordnar att med straffets verkställande skall villkorligt anstå eller ock, där det av särskilda skäl finnes lämpligare, i samband med sakerförklaring förordnar om villkorligt anstånd med straffets ådömande.

Den villkorliga domens tillämplighetsområde har betydligt vidgats. Enligt 2 § må således villkorlig dom brukas, om å brottet eller, där flera brott föröfvats, å något av dem kan följa straffarbete eller fängelse, dock ej såvida den brottslige finnes förskylla högre straff än straffarbete i ett år eller fängelse i två år. Ej heller må villkorlig dom meddelas, om den tilltalade tillika dömes ovillkorligt till straffarbete eller fängelse.

En utvidgning av förutsättningarna för användning av villkorlig dom har vidare skett genom ändring av gällande regler om hinder mot villkorlig dom på grund av tidigare brott. I 3 § stadgas sålunda att, om tilltalad under de fem åren närmast före brottet undergått straffarbete, omedelbart ådömts fängelse, ungdomsfängelse, förvaring eller internering eller tvångsuppfost-
ran, villkorlig dom må meddelas allenast såframt synnerliga skäl därtill föranleda. Detsamma gäller där den tilltalade under angivna tid erhållit villkorlig dom som ej avsett förvandlingsstraff för böter.

I fråga om villkorlig dom då förvandlingsstraff för böter ålägges — i vilket fall de förut omnämnda stadgandena icke äro tillämpliga — har det nu gällande huvudstadgandet upptagits till innehållet oförändrat i 4 § i förslaget.

Prövotiden skall, jämlikt 5 §, vid villkorlig dom enligt 1 § utgöra tre år eller, om den tilltalade förskyllt allenast böter, två år. Vid villkorlig dom som avser förvandlingsstraff för böter skall prövotiden bestämmas till två år.

I 7 § föreskrives att i villkorlig dom enligt 1 § skall förordnas om övervakning, såvida ej av särskilda skäl kan antagas att den dömde ändock skall låta

sig rätta. I dom enligt 4 § skall förordnas om övervakning där det finnes erforderligt.

I 8 § upptagas de särskilda föreskrifter rörande den dömdes förhållande under prövotiden som domstolen skall kunna meddela; i dessa fall skall städse förordnas om övervakning. Domstolen må sålunda, i den mån det med hänsyn till den dömdes ungdom, sinnesbeskaffenhet, omgivning eller levnadssätt och tidigareandel finnes påkallat för hans tillrättaförande, tillika ålägga honom att a) ställa sig till efterrättelse särskilda bestämmelser beträffande hans utbildning, arbetsanställning eller vistelseort; b) avhålla sig från bruk av rusdrycker; c) underkasta sig behandling å sjukhus, alkoholistanstalt eller annan anstalt; d) underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar. Där det finnes lämpligt må ock föreskrivas, att den dömdede bör å tid och sätt som i domen angivas söka fullgöra honom åliggande skyldighet att gälda ersättning för skada som uppkommit genom brottet.

Övervakaren äger, enligt 10 § andra stycket, meddela bestämmelser med avseende å verkställandet av föreskrift varom i 8 § sägs samt de ordningsföreskrifter han eljest med hänsyn till den dömdes ungdom eller sinnesbeskaffenhet finner erforderliga.

I 11 § stadgas att föreskrift som meddelats jämlikt 8 § må ändras eller upphävas, då anledning därtill förekommer. Har övervakning varat sex månader, må beslut meddelas om dess upphörande, såframt det av särskilda skäl kan antagas att den dömdede låter sig rätta utan övervakning.

12 § upptager bestämmelser rörande förfarandet då den dömdede, utan att därigenom göra sig skyldig till brott, åsidosätter något som till följd av den villkorliga domen åligger honom. Domstolen må i sådant fall efter omständigheterna a) förordna om övervakning; b) meddela föreskrift jämlikt 8 §; c) förordna om prövotidens förlängning, dock högst med två år utöver den i domen bestämda tiden; d) besluta att varning skall tilldelas den dömdede; eller ock e) förklara anståndet förverkat.

I 13 § behandlas de fall att den villkorligt dömdede övertygas om annat brott eller ålägges förvandlingsstraff för böter. Övertygas den som erhållit villkorlig dom enligt 1 § att hava begått nytt brott under prövotiden, må domstolen förklara anståndet förverkat; och skall sådan förklaring städse meddelas, om det nya brottet finnes förskylla straffarbete eller fängelse. Övertygas han om brott som förövats före prövotidens början, må domstolen förordna att anståndet skall avse jämväl detta brott; meddelas ej sådant förordnande, skall antingen anståndet förklaras förverkat eller ock straff ådömas och verkställas för allenast det brott varom den dömdede sålunda övertygats. Där den som erhållit villkorlig dom beträffande förvandlingsstraff för böter övertygas om brott som begåtts före prövotidens slut, må anståndet förklaras förverkat. Samma regel gäller där villkorligt dömd ålägges förvandlingsstraff för böter.

I 14 § stadgas att, därest i fall som avses i 13 § anståndet ej förklaras förverkat, domstolen äger i enlighet med vad i 12 § stadgas meddela ändrade bestämmelser med avseende å den villkorliga domen.

I 15 § har intagits erinran om att i vissa fall då anstånd förklarats förverkat domstolen må döma till tvångsuppfostran, ungdomsfängelse eller förvaring i säkerhetsanstalt för det brott som avsetts med den villkorliga domen. Ändringar i dessa avseenden hava vidtagits i lagarna angående nämnda ansvarspåföljder.

I 16 § upptagas bestämmelser om viss tidsbegränsning för åtgärder enligt 12 och 13 §§. Åtgärd enligt 12 § må beslutas endast om fråga därom väckes före prövotidens utgång eller, vid tillämpning av 14 §, såframt frågan uppkommer i mål som anhängiggjorts före prövotidens utgång. Anstånd må ej enligt 13 § förklaras förverkat, med mindre fråga därom uppkommer i mål som anhängiggjorts, då anledningen till förverkandet är åläggande av förvandlingsstraff för böter, före prövotidens utgång och eljest inom ett år från prövotidens utgång. Kan anstånd ej längre förklaras förverkat, är straff förfallet.

I 25 § upptagas bestämmelser om de av de sakkunniga föreslagna övervakningsnämnderna. Dylik nämnd må av allmän underrätt tillsättas för behandling av frågor som enligt lagen kunna ankomma på sådan nämnd. Nämnden skall bestå av minst tre ledamöter; av dessa skall minst en vara lagfaren befattningshavare vid domstol som tillsatt nämnden samt om möjligt en vara läkare. Flera domstolar må förena sig om gemensam övervakningsnämnd. Genom avfattningen av paragrafen utmärkes att tillsättande av övervakningsnämnd icke är obligatoriskt.

Av övriga bestämmelser i förslaget till lag om villkorlig dom må anmärkas ett stadgande i 18 §, att ärende angående åtgärd enligt 11 eller 12 § må upptagas, förutom av domstol, på landet av domaren och i stad med rådhusrätt av viss lagfaren ledamot i rätten ävensom av övervakningsnämnd. Ärendet må, där så finnes lämpligt, hänskjutas till rätten; och skall detta alltid ske, då anstånd finnes böra förklaras förverkat.

Förslaget till lag om särskild förundersökning i brottmål, som motsvarar de sakkunnigas förslag till lag om personundersökning, upptager bestämmelser om undersökning för vinnande av utredning rörande tilltalads personliga förhållanden och sinnesbeskaffenhet samt angående de åtgärder som må anses lämpligast för hans rättande.

Beträffande övriga i propositionen framlagda lagförslag märkas förslagen angående ändringar i barnavårdslagen och alkoholistlagen, vilka väsentligen avse införande, i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag, av möjlighet till eftergift i vissa fall av åtal mot personer som intagits i anstalt för skyddsuppfostran eller å allmän alkoholistanstalt.

Det föreliggande lagkomplexet föreslås skola träda i kraft den dag Konungen förordnar; enligt uttalande av departementschefen torde det, under förutsättning att erforderliga anslag beviljas till främjande av övervaknings- och förundersökningsverksamheten beträffande villkorligt dömda, vara möjligt att låta ikraftträdandet ske den 1 januari 1940. I förslagen till lagar om villkorlig dom och om särskild förundersökning i brottmål hava vissa övergångsbestämmelser meddelats. Föreslagna ändringar i 14 § lagen om tvångs-

uppfostran och 19 § lagen om ungdomsfängelse, vilka huvudsakligen innefatta formella jämkningar i anledning av omorganisationen av åklagarväsendet i Stockholm, skola träda i kraft omedelbart.

Förslag rörande olika spörsmål av organisatorisk och ekonomisk innebörd, som sammanhånga med den nya lagstiftningen om villkorlig dom, hava av Kungl. Maj:t framlagts i proposition nr 87. Förslagen överensstämma väsentligen med vad de ovannämnda sakkunniga förordat i sitt betänkande angående villkorlig dom ävensom i ett senare avgivet betänkande rörande revision av lagstiftningen om villkorlig frigivning m. m. (stat. off. utredn. 1938: 25) samt avse bland annat inrättande av en skyddskonsulentorganisation, höjning av nuvarande ersättning till övervakare över villkorligt dömda och understöd åt verksamhet för villkorligt dömda m. fl. Propositionen nr 87 har remitterats till statsutskottet.

Utskottets yttrande.

Huvudsyftet med det föreliggande förslaget är att, vid sidan om den villkorliga domen i dess nuvarande utformning, bereda möjlighet att använda villkorlig dom jämväl i förening med mera direkta åtgärder för den dömdes tillrättaförande, när behov härav är för handen. I sådant hänseende föreslås bestämmelser om rätt för domstolen att förbinda den villkorliga domen med föreskrifter rörande den dömdes förhållande under prøvotiden (8 § i förslaget till lag om villkorlig dom), samtidigt som övervakningen göres mera effektiv. Genom denna utvidgning av institutet villkorlig dom skulle, såsom departementschefen framhåller, skapas en välbehövlig mellanform mellan den nuvarande villkorliga domen och övriga hos oss tillgängliga reaktionsmedel mot brottsligheten. Utskottet vill, i likhet med det övervägande antalet myndigheter och sammanslutningar som avgivit yttrande i ärendet, giva sin anslutning till den åsyftade omläggningen av förevarande institut. Den nytillkomna formen av villkorlig dom har i själva verket karaktären av en ny straffrättslig *skyddsåtgärd utan frihetsberövande* och sålunda av lindrigare art än åtgärderna tvångsuppfostran, ungdomsfängelse och förvaring. Sin största betydelse torde det nya institutet komma att erhålla i kampen mot ungdomsbrottsligheten, såsom ett led i strävandena att beträffande ungdomliga lagöverträdare i största möjliga utsträckning utbyta fängelse- och anstaltsvården mot en mera löftesgivande kriminalvård i frihet. Men den nya skyddsåtgärden är även avsedd att i stor utsträckning träda i stället för den hittillsvarande villkorliga domen, vilken ur såväl allmänpreventiv som specialpreventiv synpunkt visat sig vara behäftad med vissa brister, i det densamma — trots det år 1918 införda övervakningsinstitutet — i alltför hög grad lämnat brottslingen utan tillsyn.

Villkorlig dom har hittills i vårt land efter kontinentalt mönster varit anordnad såsom ett anstånd med verkställighet av ett ådömt straff. De sakkunniga hade behållit denna form för den s. k. enkla villkorliga domen, i

huvudsak motsvarande den nuvarande, under det att de för den nya formen villkorlig dom med strängare föreskrifter rörande den dömde föreslagit den anglosachsiska typen med sakerförklaring jämte villkorligt anstånd med straffådömandet. Även propositionen känner tvenne typer av den villkorliga domen, innebärande den ena anstånd med straffets ådömande och den andra anstånd med verkställigheten av ett i domen utsatt straff. Förstnämnda typ, den anglosachsiska, har avsetts särskilt skola komma till användning i sådana fall, då domstolen redan vid den villkorliga domens meddelande kan utgå ifrån att i händelse av anståndets förverkande den dömde icke kommer att få avtjäna tidsbestämt frihetsstraff, utan i stället tvångsuppfostran, ungdomsfängelse eller förvaring kommer att ådömas. Eljest skulle som huvudregel den kontinentala typen med straffets bestämmande i domen tillämpas. Dock skulle det enligt departementschefen icke möta hinder att meddela villkorlig dom i form av sakerförklaring utan straffådömande även i andra än förut angivna fall, t. ex. då brottet begåtts under synnerligen förmildrande omständigheter.

Inom utskottet har vid överbägandet av frågan om den villkorliga domens utformning sympatier uttalats för en övergång över hela linjen till det anglosachsiska systemet. Emellertid har utskottet icke ansett sig kunna underlåta att fästa avseende vid det till förmån för straffets utsättande i den villkorliga domen anförda argumentet, att en villkorlig dom i form av sakerförklaring, utan förbindelse med några nämnvärt ingripande föreskrifter för den dömde, icke kan anses giva något påtagligt uttryck för samhällets ogillande av brottet och därför kan komma att hava menliga följder i allmänpreventivt avseende. Utskottet har därför funnit försiktigheten bjuda att bereda möjlighet att, såsom i propositionen föreslås, vid sidan av varandra använda båda de olika formerna av villkorlig dom. Härför talar även den omständigheten att de båda formerna i stort sett rikta sig mot tvenne olika kategorier av brottslingar: sådana som äro och sådana som icke äro i behov av en mera positiv tillsyn och ledning under prövotiden.

För att i möjligaste mån förebygga olägenheterna av att två olika system komma till användning, måste det emellertid anses vara av vikt att lagtexten till ledning för domstolarna giver anvisning om i vilka fall det ena eller det andra systemet närmast är avsett att tillämpas. Härutinnan synes en rationell gränsdragning i princip kunna ske allt efter som den villkorliga domen är förbunden med särskilda föreskrifter för den dömde eller ej. I de fall, då frihetsinskränkande föreskrifter av mera ingripande art meddelas, närmar sig den villkorliga domen såsom redan antytts de frihetsberövande skyddsåtgärderna, och det ligger då nära till hands att i överensstämmelse med vad som gäller vid ådömande av tvångsuppfostran, ungdomsfängelse och förvaring icke utsätta tidsbestämt straff i domen. Till stor del kommer denna mera kvalificerade form av villkorlig dom att användas beträffande unga lagöverträdare som, i händelse av att anståndet förverkas, bliva ådömda tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse, och i sådana fall är normalt någon straffmätning icke av nöden utan snarare till skada. Vad beträffar de övriga

fall, då den kvalificerade villkorliga domen kommer till användning, har mot systemet med enbart sakerförklaring anmärkts, att i händelse anståndet förverkas svårigheter skulle föreligga att vid denna senare tidpunkt pröva straffmättningsfrågan. Denna invändning finner utskottet, i likhet med departementschefen, ej böra tillmätas avgörande betydelse. Värdet av omedelbarheten i prövningen hänför sig i första hand till bevisningen om brottets existens överhuvud, något som ju fastslås genom sakerförklaringen i den villkorliga domen. Beträffande brottslingens karaktär och personliga förhållanden i övrigt, vilka äro föremål för övervakarens oavlåtliga uppmärksamhet och varöver rapporter tillställas domstolen, lär domstolen vid tiden för förverkandet hava bättre möjligheter än vid den villkorliga domens meddelande att göra ett riktigt bedömande. Efter införandet av de stundom i hög grad frihetsinskränkande åtgärderna beträffande den villkorligt dömda skulle det dessutom, om den villkorliga domen förverkas mot slutet av prövotiden, då den dömda så att säga avtjänat nästan hela den beslutade frihetsinskränkningen, kunna verka oskäligt hårt, om domstolen skulle vara förpliktad att, kanske på grund av något begånget mindre brott utan samband med den tidigare kriminaliteten, låta den villkorligt dömda undergå ett oförminskat straff för det gamla brottet. I andra fall kan på grund av brottslingens under övervakningstiden ådagalagda farlighet eller svårförbätterlighet en skärpning av den slutliga straffreaktionen visa sig erforderlig. Utskottet finner med hänsyn till vad nu anförts avgörande skäl tala för att, när domstolen med den villkorliga domen förbinder särskilda föreskrifter, något straff som regel icke utsättes i domen. Undantag kan göras exempelvis i sådana fall, då den vid den villkorliga domen knutna särskilda föreskriften är av relativt underordnad betydelse, t. ex. när enligt 8 § sista stycket i förslaget allenast föreskrives att den dömda bör på närmare angivet sätt söka fullgöra honom ålagd skadeståndsskyldighet.

Villkorlig dom i dess nuvarande form av anstånd med verkställandet av ett i domen utsatt straff synes åter företrädesvis böra användas, när den villkorliga domen ej förbindes med några särskilda föreskrifter för den dömda. I dessa fall lär sannolikheten av anståndets förverkande vara mindre än i de nyss berörda fallen; förverkande torde därjämte som regel endast ske i fall av nytt brott. När i dylika fall nytt gemensamt straff skall bestämmas, har domstolen ofta icke någon hjälp av en tillsatt övervakare för bedömande av den dömdes uppförande under prövotiden. Ett bestämmande av straffet kan också såsom ovan framhållits vara av viss betydelse ur allmänpreventiv synpunkt.

Utskottet föreslår därför att i 1 § av den nya lagen om villkorlig dom utsäges att i de fall, då förordnande enligt 8 § i lagen angående den dömdes förhållande under prövotiden finnes böra meddelas, den villkorliga domen skall hava formen av sakerförklaring jämte anstånd med straffets ådömande, där ej särskilda skäl till annat föranleda, och att i övriga fall den nuvarande formen av villkorligt anstånd med verkställandet av ett i domen utsatt straff som regel skall användas.

De särskilda föreskrifter rörande den dömdes förhållande under provotiden, som domstolen skall kunna meddela, angivas såsom förut omnämnts i 8 § av förslaget till lag om villkorlig dom. Uppräkningen är uppenbarligen avsedd att vara uttömmande, och den i 10 § av förslaget medgivna rätten för övervakaren att meddela bestämmelser för den villkorligt dömda erhåller sin begränsning genom angivandet av att bestämmelserna skola avse verkställandet av domstols föreskrift enligt 8 § eller utgöra ordningsföreskrifter. De sakkunniga hade bland de föreskrifter, som skulle kunna av domstolen meddelas vid kvalificerad villkorlig dom, upptagit även bestämmelser rörande den villkorligt dömdes *bostad*, vilket däremot icke medtages vid den i Kungl. Maj:ts förslag gjorda uppräknningen. Särskilt när det gäller ungdomliga lagöverträdare är föreskrift rörande den dömdes bostad enligt erfarenhetens vittnesbörd ett betydelsefullt medel att återföra honom till ett ordentligt levnadssätt, och bestämmelser härom kunna i praktiken ofta finnas lämpliga såsom komplettering till föreskrift rörande den dömdes arbetsanställning eller utbildning. För den dömdes tillrättaförande är det av vikt icke blott att ordna hans arbetsförhållanden utan även, och understundom framför allt, att övervaka och i mån av behov reglera hans förehåanden i övrigt.

Föreskrift rörande bostad är, såsom de sakkunniga framhållit, särskilt ägnad för sådana fall där den dömdes brottslighet eller bristande sociala anpassning sammanhänger med hans bostadsförhållanden och därav betingade sociala miljö; redan flyttning till annan stadsdel kan mången gång vara tillräcklig för att undandraga honom ogynnsamt inflytande. En mera ingripande åtgärd kan understundom vara erforderlig, t. ex. inackordering av den dömda i lämpligt enskilt hem, ofta då i kombination med arbetsanställning därstädes; i propositionen nr 87 föreslås visst statsanslag för möjliggörande av bl. a. sådana åtgärder. En annan form, som i synnerhet lämpar sig för ungdomliga lagöverträdare, är placering i särskilda inackorderingshem, där de dömda erhålla bostad och kost under det att de hava sitt arbete utanför desamma. Goda erfarenheter av dylika hem hava erhållits i England och ett par hem av denna typ finnas redan inrättade i vårt land med hjälp av donationsmedel.

Även andra liknande föreskrifter, som närmast taga sikte på den dömdes *användande av sin fritid*, kunna finnas påkallade. Enligt ett under behandling varande lagförslag i England, Criminal Justice Bill, föreslås inrättande av särskilda institutioner, där unga lagöverträdare kunna beordras att uppehålla sig vid sådana tillfällen och på sådana tider, att de icke sammanstöta med deras arbetstid, och varest de erhålla lämplig sysselsättning och undervisning (compulsory attendance centres). Uppenbarligen skulle dylika inrättningar i vissa fall kunna vara av stort värde för tillrättaförande av brottslingar, och i den mån dylika anstalter skulle inrättas i vårt land, bör lagen giva möjlighet att utnyttja desamma inom den villkorliga domens ram. Understundom kunna vissa lindrigare föreskrifter rörande den dömdes förhållanden

under fritiden vara till nytta, t. ex. förbud för den dömden att besöka vissa nöjesetablissemang eller dylikt. Bestämmelser rörande den dömdes användande av fritid torde i allmänhet böra begränsas till att gälla viss i domen angiven kortare tid.

Föreskrifter rörande den dömdes bostad torde understundom kunna anses falla under det i propositionen upptagna uttrycket »vistelseort». Enligt utskottets mening bör dock domstolens befogenhet härutinnan direkt angivas i lagtexten. På grund härav och med hänsyn till vad utskottet ovan anförde angående lämpligheten av föreskrifter om den dömdes förhållanden i övrigt, förordar utskottet att i 8 § första stycket under a) upptagas jämväl bestämmelser rörande den dömdes bostad och användande av fritid. Givetvis komma dessa bestämmelser att erhålla sin huvudsakliga tillämpning beträffande unga lagöverträdare.

I propositionen har understrukits grundsatsen att föreskrifter rörande den dömdes förhållande under prövotiden skola meddelas av domstolen och icke av övervakaren. De föreskrifter som behandlas i 8 § äro också enligt utskottets mening av så ingripande natur att det icke kan anföras åt övervakaren att i första hand träffa avgörandet i dessa hänseenden. Domstolen har sålunda att pröva i vad mån inskränkningar skola göras i den dömdes rätt att välja bostad; där den dömden skall inackorderas i enskilt hem, har domstolen att angiva vilket hem som är i fråga, liksom domstolen kan föreskriva att den dömden skall bo i sitt föräldrahem eller eljest hos bestämd person. I övrigt bör det icke åligga domstolen att i domen utsätta någon viss bostad, utan får anses tillfyllest att domstolen föreskriver att den dömden skall bo i lägenhet som av övervakaren bestämmes. Såsom allmän regel bör gälla att den dömden icke får ändra bostad utan tillstånd av övervakaren.

Enligt 8 § i förslaget till lag om villkorlig dom skall domstol kunna ålägga den dömden, bland annat, att underkasta sig behandling å sjukhus, alkoholistanstalt eller annan anstalt. Då här talas om alkoholistanstalt, åsyftas, enligt vad i propositionen uttalas, allenast frivilligt ingående å sådan anstalt enligt 50 § alkoholistlagen. De sakkunniga hade i fråga om kvalificerad villkorlig dom föreslagit att den dömden även skulle kunna åläggas att underkasta sig behandling å *skyddshem*. Att en dylik bestämmelse ej intagits i propositionsförslaget har motiverats därmed, att enligt barnavårdslagen för intagning å skyddshem fordras att beslut därom fattas i den särskilda ordning nämnda lag föreskriver, samt att den omständigheten, att domstolen finner vård å skyddshem lämplig och att den tilltalade själv är villig att låta sig intagas å sådant hem, alltså icke med säkerhet har till följd att så verkligen kommer att ske. I propositionen har emellertid betonats att den ofta synnerligen önskvärda anordningen, att unga lagöverträdare intagas i skyddshem i samband med att de erhålla villkorlig dom, naturligtvis icke är utesluten. Om det genom förberedande undersökning blir klart i målet, att skyddsuffostran enligt barnavårdslagen kan anordnas i form av intagning å skydds-

hem, kan, enligt vad i propositionen uttalas, domstolen härav finna sig för-anlåten att meddela villkorlig dom under den förutsättningen att den döm-de blir på detta sätt omhändertagen och underkastad de för skyddsupp-fostran gällande reglerna.

Den form för behandling av villkorligt dömda som propositionen sålunda angiver är uppenbarligen av den allra största betydelse. De medel som redan den gällande barnavårdslagstiftningen erbjuder för uppfostran och vård av vanartade unga personer böra givetvis i så stor utsträckning som finnes möjligt utnyttjas inom den villkorliga domens ram, i synnerhet som skyddshemsorganisationen i åtskilliga hänseenden torde vara bättre rustad och mera ägnad att nå ett gott resultat än motsvarande anstalter för straffverkstäl-lighet eller tvångsuppfostran. Sålunda medger exempelvis det stora antalet skyddshem en ändamålsenlig differentiering av klientelet, och inom ramen av denna organisation finnas speciella anstalter för psykiskt abnorma elever, något som ännu saknas beträffande vissa kategorier dömda. En stor för-tjänst hos barnavårdslagens organisation av skyddsuppfostringsåtgärderna är också att i princip anstaltsbehandling endast tillgripes när vård i frihet anses utesluten och att uppmärksamheten ständigt är inriktad på att när möjlighet därtill föreligger utbyta vård å skyddshem mot lindrigare uppfostringsåtgärd. I praktiken har redan med nuvarande organisation av den villkorliga domen i ett mycket stort antal fall den anordningen med fördel använts, att unga lagöverträdare underkastats skyddsuppfostran i samband med att de erhållit villkorlig dom.

Med den avfattning 8 § erhållit i propositionen kan det emellertid föreligga risk att denna nu använda och även enligt propositionen ofta önskvärda anordning kommer att skjutas åt sidan till förmån för den strängare och mindre individualiserade behandling som tvångsuppfostran utgör. Då i nämnda paragraf göres en uttömmande uppräknings av de olika ålägganden som från domstolens sida skola kunna komma i fråga i samband med villkorlig dom, skulle därav kunna slutas att domstolen icke borde i annan ordning vidtaga föranstaltningar för den dömdes tillrättaförande. Det synes därför framstå som ett oavvisligt krav att i lagtexten gives uttryck för domstolens möjligheter i nyssnämnda hänseende. Härför talar även — efter genomförandet av utskottets ändringsförslag i 1 § — det förhållandet, att en villkorlig dom som kombineras med skyddsuppfostran uppenbarligen tillhör den mera kvalificerade formen av villkorlig dom som i lagförslaget behandlas i 8 §; skulle däremot omhändertagande för skyddsuppfostran fortfarande på sätt nu praktiseras ordnas efter samarbete mellan domstol och barnavårdsmyndigheter under hand och vid sidan om lagen, utan att domen ger direkt uttryck däråt, skulle den villkorliga domen formellt komma att framstå såsom en villkorlig dom av den enkla formen med i regel utsatt straff.

Då det gäller att i 8 § infoga en bestämmelse av ovan antydd innebörd, möta med hänsyn till bestämmelserna i barnavårdslagen vissa svårigheter.

De skäl som i propositionen anförts mot de sakkunnigas förslag synas böra godtagas. I motionerna I: 249 och II: 380 har föreslagits att domstolen skulle, i stället för att själv meddela erforderliga föreskrifter, kunna hänskjuta till vederbörande kommunala nämnd att för den dömdes tillrättaförande vidtaga de åtgärder enligt barnavårdslagen vartill den kan finna fog, och att om sedan åtgärd enligt nämnda lag icke komme till stånd, domstolen borde på nytt upptaga frågan om meddelande av särskilda föreskrifter. Emellertid kunna de förebyggande åtgärder, som barnavårdsnämnd äger vidtaga enligt 23 § barnavårdslagen, i allt väsentligt av domstolen föreskrivas med stöd av 8 § i det föreliggande lagförslaget. När domstolen finner dessa åtgärder tillräckliga, synes domstolen därför själv böra meddela förordnande härom. Ett tillägg till 8 § behöver därför icke avse andra än de fall då den tilltalade anses böra omhändertagas för skyddsuppfostran. Därest barnavårdsnämnden i till domstolen avgivet yttrande föreslagit dylikt omhändertagande och domstolen finner detta vara lämpligare än meddelande av föreskrift som angives i den i propositionen upptagna 8 §, bör domstolen alltså äga överlämna åt barnavårdsnämnden att vidtaga åtgärd för sådant omhändertagande. Givetvis kan det, med hänsyn till reglerna i barnavårdslagen om ordningen för beslut rörande omhändertagande för skyddsuppfostran, tänkas att sådant omhändertagande likväl av en eller annan anledning icke kommer till stånd. Skulle sålunda i något undantagsfall resultatet bli att den dömda underkastas lindrigare åtgärd än domstolen tänkt sig, står det enligt 12 § i förslaget till lag om villkorlig dom domstolen öppet att, därest den dömda åsidosätter sin plikt att föra ett ordentligt liv, efter anmälan av övervakaren meddela skärpt föreskrift enligt 8 § eller eventuellt förklara den villkorliga domen förverkad.

Utskottet föreslår alltså, att såsom ett andra stycke i 8 § upptages ett stadgande att domstolen jämväl äger, när det finnes lämpligare och av barnavårdsnämnd i avgivet yttrande föreslagits, överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran. Även i dessa fall skall övervakare förordnas enligt lagen om villkorlig dom. Utskottet vill i anslutning till vad ovan anförts understryka att, därest domstolen finner den dömda allenast böra utackorderas i enskilt hem, något överlämnande till barnavårdsnämnd att vidtaga denna åtgärd som regel icke bör ske, utan bör domstolen förordna härom med tillämpning av bestämmelserna under a) i 8 § första stycket enligt dess av utskottet föreslagna lydelse.

De spörsmål som ovan berörts föreligga jämväl med avseende å behandling å alkoholistanstalt; i motionerna I: 249 och II: 380 har också påyrkats tillägg till 8 § i detta hänseende. Såsom ovan omnämnts må enligt den föreslagna lagtexten i den villkorliga domen åläggas den dömda att underkasta sig behandling å alkoholistanstalt. Härmed avses allenast frivilligt ingående å sådan anstalt enligt 50 § alkoholistlagen. Genom angivandet i lagtexten av denna möjlighet gives sålunda uttryck för principen att behandling å alkoholistanstalt kan vara ett verksamt medel för den dömdes tillrättaföran-

de. Därest intagande å sådan anstalt finnes vara det lämpligaste medlet här för, bör denna utväg emellertid icke vara stängd blott på den grund att den tilltalade icke inser nyttan av en dylik behandling och frivilligt underkastar sig densamma. För att domstolen icke i sådana fall skall vara nödsakad att döma en person, beträffande vilken i övrigt förutsättningarna för villkorlig dom äro för handen, till ett otjänligt frihetsstraff, synes genom lagändring möjlighet böra öppnas för domstolen att även mot den dömdes vilja överlämna honom till vederbörande myndighet för erhållande av alkoholistvård. Då en lagändring i sådan riktning även förutsätter viss jämkning i alkoholistlagen, har utskottet icke ansett sig i detta sammanhang böra väcka förslag härom. Utskottet förutsätter emellertid att detta spörsmål snarast kommer att upptagas till övervägande, då frågan om behandlingen av alkoholistbrottslingar ingår i den arbetande strafflagberedningens utredningsuppdrag.

Beträffande bestämmelserna i övrigt i förslaget till lag om villkorlig dom har utskottet funnit anledning till jämkningar i följande avseenden.

I 1 § utsäges att villkorlig dom får meddelas i samband med ådömande av *straff*, vilket efter orden omfattar även ungdomsfängelse, som enligt 2 kap. 2 § strafflagen utgör ett straff. Då det emellertid icke är avsett att ungdomsfängelse skall kunna ådömas villkorligt, föreslår utskottet att häråt gives uttryck i lagtexten, vilket lämpligen synes kunna ske genom att till 2 § första stycket fogas orden: »eller till ungdomsfängelse dömes».

I 5 § stadgas att vid villkorlig dom enligt 1 § prövotiden skall vara tre år eller, om den tilltalade *förskyllt* allenast böter, två år. I de fall, då straff icke utsatts i den villkorliga domen, är emellertid — såsom lagrådet anmärkt vid 1 § — domstolen oförhindrad att i händelse av anståndets förverkande bedöma brottets svårhetsgrad annorlunda än vid det föregående avgörandet. Domstolen kan sålunda exempelvis döma till fängelse, ehuru prövotiden satts till två år på den grund att brottet funnits förskylla allenast böter. Och enligt 27 § skall en villkorlig dom som innebär anstånd med straffets ådömande anses lika med dom å frihetsstraff, även om brottet funnits förskylla allenast böter. Större inbördes överensstämmelse mellan lagbuden synes utskottet erhållas därest i 5 § stadgas, att prövotiden vid villkorlig dom enligt 1 § skall vara tre år eller, om den tilltalade *dömts till* allenast böter, två år.

I 7 § andra stycket föreskrives att i villkorlig dom å förvandlingsstraff skall förordnas om övervakning, där det finnes erforderligt. Enligt nu gällande lag om villkorlig straffdom, 4 § tredje stycket, må i dessa fall förordnande om övervakning meddelas, där det *av särskilda skäl* finnes erforderligt. Då någon ändring av de nu tillämpade principerna härutinnan icke synes vara avsedd, får utskottet tillstyrka att bestämmelsen avfattas i närmare anslutning till det gällande stadgandet.

För den händelse den villkorligt dömd övertygas att hava begått nytt brott under prövotiden må, enligt 13 § 1 mom. första punkten, domstolen

förklara anståndet förverkat; och skall sådan förklaring *städse* meddelas, om det nya brottet finnes förskylla straffarbete eller fängelse. En så ovillkorlig regel om förverkande vid brott som förskyller frihetsstraff synes — om än nödvändig såsom huvudregel — i undantagsfall kunna komma att leda till mindre tilltalande resultat. Så kan exempelvis vara fallet, om den villkorligt dömd under provotiden varit underkastad strängare föreskrifter enligt 8 § samt vid förövandet av det nya brottet så gott som hela provotiden gått till ända. Man synes också böra i viss mån taga hänsyn till i vad mån något samband mellan de olika brotten föreligger. Är detta ej fallet — en som fått villkorlig dom med utsatt straff för misshandelsbrott begår exempelvis ett par år därefter en trafikförseelse som bör föranleda fängelsestraff — kan det undantagsvis framstå som oskäligt strängt mot den dömd att han skall avtjäna straff icke blott för det nya brottet utan även för den tidigare brottsligheten. I detta sammanhang må framhållas att enligt 3 § andra stycket villkorlig dom ej är ovillkorligen utesluten i det fall att den tilltalade under de fem åren närmast före brottet erhållit villkorlig dom. Utskottet föreslår med hänsyn till det anförda att, därest den villkorligt dömd övertygas om att under provotiden hava förövat nytt brott som finnes förskylla frihetsstraff, anståndet skall förklaras förverkat, *där ej särskilda skäl till annat föranleda*.

I 25 § upptagas bestämmelser om tillsättande av övervakningsnämnd för behandling av vissa frågor enligt lagen om villkorlig dom. Sådan nämnd skall enligt förslaget bestå av minst tre ledamöter, av vilka minst en skall vara lagfaren befattningshavare vid domstol som tillsatt nämnden samt om möjligt en vara läkare. Givetvis är det ofta synnerligen lämpligt att en läkare är ledamot av nämnden. Med hänsyn till syftet med inrättandet av övervakningsnämnder framstår det emellertid som uppenbart att till ledamöter i sådan nämnd skola utses socialt intresserade personer med sakkunskap och erfarenhet på området, och det synes då obehövt att i lagen giva bestämmelser om nämndens sammansättning i vidare mån än att minst en av ledamöterna skall vara lagfaren befattningshavare vid domstol som tillsatt nämnden. Utskottet föreslår därför att orden »samt om möjligt en vara läkare» utgå.

I fråga om de övriga i propositionen framlagda lagförslagen har utskottet funnit anledning till erinran allenast beträffande 5 § i förslaget till lag om särskild förundersökning i brottmål.

I nämnda paragraf upptagas bestämmelser om inhämtande av yttrande från barnavårdsnämnd och nykterhetsnämnd. Dessa bestämmelser äro uppenbarligen av stor praktisk betydelse, särskilt för domstolens prövning av i vilken utsträckning föreskrifter enligt 8 § skola meddelas. Bestämmelsernas avfattning synes emellertid kunna giva anledning till ett alltför snävt utnyttjande av dessa nämnders sakkunskap och erfarenhet; nämnderna sägas således skola meddela *tillgängliga* upplysningar, och nykterhetsnämnds skyldighet att avgiva yttrande har begränsats till person med vilken nämnden *tagit* befattning. Det föreskrives också väl kategoriskt att nämnden *skall*

föreslå lämpliga åtgärder. Utskottet förordar att, med ändring av dessa uttryck, i paragrafen stadgas att barnavårdsnämnd och nykterhetsnämnd skola på begäran av förundersökaren, åklagaren, domstolen eller dess ordförande *meddela upplysningar* beträffande tilltalad, med vilken nämnden *har att taga* befattning, och föreslå de åtgärder som nämnden *må finna erforderliga* för hans rättande.

Genom propositionen införes möjlighet till *åtalseftergift* beträffande person som för skyddsuppfostran intagits i skyddshem och, där ej brott av viss svårare beskaffenhet föreligger, person som enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt. I motionerna I: 249 och II: 380 föreslås med anledning härav, *dels* att åklagare borde tillerkännas utvidgad rätt att avstå från åtal mot underårig person, därest denne omhändertages eller eljest blir föremål för barnavårdsnämnds tillrättaförande åtgärd, *dels ock* att domstol skulle erhålla rätt att avskriva mål mot vissa tilltalade som blivit föremål för åtgärd enligt barnavårdslagen eller alkoholistlagen. Utskottet har funnit åtskilliga beaktansvärda skäl tala för en utvidgning av reglerna om åtalseftergift i sålunda åsyftad riktning. Emellertid skulle det föra för långt att i förevarande ärende ingå i bedömande av huruvida åtalseftergift skall medgivas utöver vad nu i propositionen föreslagits. Denna fråga, vilken för övrigt torde bli föremål för behandling vid rättegångsväsendets förestående reformering liksom vid strafflagberedningens arbete, synes alltså böra för närvarande anstå. Jämväl det i motionerna I: 259 och II: 394 framställda yrkandet om beredande av ökat inflytande åt ungdomsfängelssenämnden vid prövning enligt 19 § ungdomsfängelselagen av fråga om eftergift av åtal mot den, som ådömts ungdomsfängelse, torde lämpligen böra upptagas till behandling i ett större sammanhang.

I motionerna I: 259 och II: 394 upptages frågan om behandlingen av *förminskat tillräkneliga ungdomliga lagöverträdare*. Redan nu användes villkorlig dom i icke ringa utsträckning för personer vilka äro av sinnesbeskaffenhet som i 5 kap. 6 § strafflagen sägs, och det torde, såsom ock de sakkunniga framhålla, kunna antagas att benägenheten att använda villkorlig dom för denna kategori brottslingar kommer att ökas, när — såsom enligt förslaget — sådan dom kan förbindas med omhändertagande av den dömd. Frågan om den kriminalpolitiska behandlingen av psykiskt abnorma unga lagöverträdare är emellertid ej löst genom att man utvidgar möjligheten att meddela villkorlig dom. Det måste även tillses att lämpliga behandlingsformer stå till buds för dem som icke anses kunna erhålla villkorlig dom eller som förverkat villkorligt medgivet anstånd. Ådömande av förvaring måste även efter ikraftträdandet av den nya lagen i ämnet av år 1937 bli begränsat till de svåraste fallen, då för lagens tillämpning förutsättes att den tilltalade skall vara vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. För användandet av de speciellt för ungdomliga lagöverträdare inrättade behandlingsformerna tvångsuppfostran och ungdomsfängelse fordras enligt lagarna härom, att brottets beskaffenhet samt den brottsliges personliga utveckling,

vandel och levnadsomständigheter i övrigt giva skälig anledning antaga, att han är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning som avses med tvångsuppfostran resp. ungdomsfängelse, samt att det med hänsyn till sålunda och eljest föreliggande förhållanden finnes lämpligare att använda den särskilda åtgärden än vanligt straff. Något uttryckligt förbud mot användande av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse beträffande unga lagöverträdare som äro att hänföra under 5 kap. 6 § strafflagen har ej upptagits i nyssnämnda båda lagar. Av uttalandena vid lagarnas tillkomst framgår emellertid att dessa skyddsåtgärder icke varit avsedda för lagöverträdare av ovan angivna kategori. Man ville undvika att de på en och samma anstalt sammanfördes med unga lagöverträdare, beträffande vilka man hade särskilt goda förhoppningar om att de genom den uppfostrande behandlingen skulle kunna helt återanpassas till samhällslivet och på vilka de själsligt abnorma kunde antagas utöva ett ogynnsamt inflytande. I den mån emellertid inom tvångsuppfostrings- och ungdomsfängelseorganisationen möjligheter föreligga till en differentiering av klientelet, så att psykiskt abnorma elever kunna behandlas å särskilda anstalter eller anstaltsavdelningar, kommer frågan i ett annat läge. Vad angår ungdomsfängelse har redan det vidsträckta användandet av denna behandlingsform nödvändiggjort anlitandet av även andra anstalter än den särskilda ungdomsanstalten i Skenäs. I ungdomsfängelsenämndens för år 1938 avgivna berättelse har framhållits, att domstolarna visat sig hysa en viss benägenhet att till ungdomsfängelse döma även personer med psykopatisk läggning eller med tydligt framträdande utvecklingshämning. Nämnden har därvid förklarat sig icke finna anledning att reagera mot att praxis slår in på en utvidgning av det klientel för vilket ungdomsfängelse närmast varit avsett, blott erforderligt anstaltsutrymme är för handen; en praxis av antydd innebörd skulle icke komma i strid med lagens ordalydelse, förutsatt att vederbörande icke äro att anse som oemottagliga för den fostran och utbildning som med ungdomsfängelse avses. Ej heller utskottet finner anledning att göra någon erinran mot en utveckling av praxis i sådan riktning att personer, vilkas sinnesbeskaffenhet i viss mån avviker från det normala men vilka dock få anses mottagliga för den med ungdomsfängelse avsedda fostran, dömas jämlikt lagen om ungdomsfängelse. Utskottet finner därför någon ändring av ifrågavarande lag icke vara erforderlig för tillgodoseende av det huvudsyfte som ligger till grund för de nu behandlade motionerna. Vad åter angår tvångsuppfostran föreligger för närvarande icke samma möjlighet till differentiering av klientelet som beträffande till ungdomsfängelse dömda. 10 § tvångsuppfostringslagen pekar också direkt på att den som lider av rubbad själsverksamhet ej bör dömas till tvångsuppfostran. I den mån sålunda gällande lagstiftning ej erbjuder möjlighet att anordna tillfredsställande vård av psykiskt abnorma unga lagöverträdare synes det ingå i det strafflagberedningen lämnade utredningsuppdraget i fråga om behandlingen av abnorma brottslingar att väcka förslag om erforderliga åtgärder.

I motionen I: 374 har påyrkats viss omläggning och utvidgning av *rättsstatistiken*. Inom den nuvarande statistiken föres ej någon fortlöpande sammanställning över återfall i brott redovisade med utgångspunkt från det första brottet. Vid förarbetena till de nu framlagda lagförslagen har för en fyraårsperiod, åren 1922—1925, upprättats statistik över i vad mån de därunder villkorligt eller ovillkorligt dömda — såvitt de redovisats i straffregistret — under en tioårsperiod efter brottets begående ånyo förövat brott. Uppenbarligen vore det för bedömande av den villkorliga domens verkningar av största värde att en fortlöpande sådan statistik fördes; i synnerhet som med de nya lagarna införes en ny hos oss ännu oprövad form av villkorlig dom. Utskottet vill därför förorda skrivelse till Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionen hemställts.

Genom den nya lagstiftningen om villkorlig dom kommer domstolarnas befattningsmed skyddsarbetet beträffande de villkorligt dömda att erhålla en väsentligt ökad omfattning. För underlättande av domstolarnas verksamhet har bland annat enligt 25 § i förslaget till lag om villkorlig dom möjliggjorts tillsättning av s. k. övervakningsnämnder; detta har dock gjorts beroende av frivilligt initiativ från domstolarnas sida. Den största betydelsen äger emellertid den i förevarande proposition omnämnda organisationen av övervakningsarbetet, varom förslag framlagts i den till statsutskottet hänvisade propositionen nr 87. Förslaget innebär i främsta rummet tillsättandet av statliga funktionärer, *skyddskonsulenter*, med uppgift bland annat att tillhandagå domstolarna vid avgörandet av frågor om tillsyn och omhändertagande av villkorligt dömda. Departementschefen har i förevarande proposition (nr 86) — i anledning av att i vissa yttranden gjorts gällande att domstolarna skulle alltför mycket betungas av de uppgifter som komme att åvila dem i följd av den nya lagstiftningen — framhållit att detta icke torde behöva befaras om konsulenter med tillräcklig kompetens och erfarenhet stå till deras förfogande. Departementschefen har tillika uttalat, att förverkligandet av konsulentorganisationen över huvud taget lär utgöra en väsentlig förutsättning för att lagstiftningen skall erhålla den praktiska betydelse som är avsedd. Utskottet vill giva sin fulla anslutning till dessa uttalanden, och utskottet har vid sitt tillstyrkande av en ny lagstiftning efter de grunder som angivas i propositionen utgått från att organisatoriska anordningar komma till stånd i huvudsaklig anslutning till vad sålunda föreslagits.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition, nr 86, framlagda lagförslagen, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1) L a g

om villkorlig dom.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Övertygas någon om brott och finnes, med hänsyn särskilt till den brottsliges karaktär och personliga förhållanden i övrigt, skäligen anledning antaga, att han utan att undergå straff skall avhålla sig från att ånyo begå brott, må domstolen under förutsättningar som angivas i denna lag

antingen, i samband med ådömande av straff, förordna att med straffets verkställande skall villkorligt anstå,

eller ock, *där det av särskilda skäl finnes lämpligare*, i samband med sakerförklaring, förordna om villkorligt anstånd med straffets ådömande.

eller ock, i samband med sakerförklaring, förordna om villkorligt anstånd med straffets ådömande.

Finnes förordnande enligt 8 § böra meddelas, skall, där ej särskilda skäl till annat föranleda, med straffets ådömande anstå. I annat fall bör som regel straffet bestämmas i domen.

Villkorlig dom som här sägs må ej meddelas, där det av hänsyn till den allmänna laglydnaden är påkallat, att den brottslige undergår straff.

2 §.

Villkorlig dom som i 1 § sägs må brukas, om å brottet eller, där flera brott föröfvats, å något av dem kan följa straffarbete eller fängelse, dock ej såvida den brottslige finnes förskylla högre straff än straffarbete i ett år eller fängelse i två år.

2 §.

Villkorlig dom som i 1 § sägs må brukas, om å brottet eller, där flera brott föröfvats, å något av dem kan följa straffarbete eller fängelse, dock ej såvida den brottslige finnes förskylla högre straff än straffarbete i ett år eller fängelse i två år *eller till ungdomsfängelse dömes.*

Villkorlig dom enligt 1 § må ej meddelas, där den tilltalade tillika dömes ovillkorligt till straffarbete eller fängelse.

3 §.

Har tilltalad under de fem åren närmast före brottet undergått straffarbete, omedelbart ådömt fängelse, ungdomsfängelse, förvaring eller internering eller tvångsuppfostran, må villkorlig dom enligt 1 § meddelas allenast såframt synnerliga skäl därtill föranleda.

(Kungl. Majt:s förslag:)

(Utskottets förslag:)

Samma lag vare, där den tilltalade under de fem åren närmast före brottet erhållit villkorlig dom, som ej avsett förvandlingsstraff för böter.

4 §.

Meddelas beslut om förvandling av böter, må genom villkorlig dom beviljas anstånd med förvandlingsstraffets verkställande, såframt omständigheterna ej föranleda till antagande att den bötfällde av tredska eller uppenbar vårdslöshet underlåtit gälda böterna eller att straffets verkställighet erfordras för hans tillrättaförande.

5 §.

I villkorlig dom, som meddelas enligt 1 §, skall fastställas en prøvotid av tre år eller, om den tilltalade *förskyllt* allenast böter, två år, räknat från den dag utslaget i vad angår den villkorliga domen till följd av nöjdförklaring eller eljest vann laga kraft mot den dömde.

I villkorlig dom, som allenast avser förvandlingsstraff för böter, skall prøvotiden bestämmas till två år.

Om förlängning av prøvotiden stadgas i 12 och 14 §§.

5 §.

I villkorlig dom, som meddelas enligt 1 §, skall fastställas en prøvotid av tre år eller, om den tilltalade *dömts till* allenast böter, två år, räknat från den dag utslaget i vad angår den villkorliga domen till följd av nöjdförklaring eller eljest vann laga kraft mot den dömde.

6 §.

Den villkorligt dömde skall under prøvotiden föra ett ordentligt och ostraffligt leverne, undvika dåligt sällskap och bemöda sig om utväg till försörjning på lovligt sätt samt i övrigt ställa sig till efterrättelse vad enligt denna lag och med stöd därav meddelade föreskrifter åligger honom. Har han förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad i hans förmåga står att fullgöra sin skyldighet därutinnan.

7 §.

I villkorlig dom enligt 1 § skall förordnas, att den dömde under prøvotiden skall stå under övervakning, såvida ej av särskilda skäl kan antagas att han ändock skall låta sig rätta.

I dom enligt 4 § skall förordnas om övervakning, där det finnes erforderligt.

I dom enligt 4 § skall förordnas om övervakning, där det *av särskilda skäl* finnes erforderligt.

8 §.

I den mån det med hänsyn till den dömdes ungdom, sinnesbeskaffenhet, omgivning eller levnadssätt och tidigareandel finnes påkallat för hans till-

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

rättaförande, må, jämte det förordnande meddelas om övervakning, tillika åläggas honom att

a. ställa sig till efterrättelse särskilda bestämmelser beträffande hans utbildning, arbetsanställning eller vistelseort; a. ställa sig till efterrättelse särskilda bestämmelser beträffande hans utbildning, arbetsanställning, vistelseort, bostad eller användande av fritid;

b. avhålla sig från bruk av rusdrycker;

c. underkasta sig behandling å sjukhus, alkoholistanstalt eller annan anstalt;

d. underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar.

Domstolen äger ock, när det finnes lämpligare och av barnavårdsnämnd i avgivet yttrande föreslagits, överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran.

Där det finnes lämpligt må ock föreskrivas, att den dömda bör å tid och sätt som i domen angivas söka fullgöra honom åliggande skyldighet att gälda ersättning för skada som uppkommit genom brottet.

9 §.

Övervakning skall stå under tillsyn av övervakningsdomstol och utövas av övervakare.

Har den villkorliga domen meddelats av allmän underrätt, är denna övervakningsdomstol, där ej i domen annan allmän underrätt utses därtill. Har domen ej meddelats av allmän underrätt, skall sådan domstol i domen utses till övervakningsdomstol. Tillsyn å övervakning må av övervakningsdomstolen flyttas till annan allmän underrätt.

Övervakare förordnas i samband med beslut om övervakning, där så lämpligen kan ske. I annat fall ankommer det på övervakningsdomstolen att snarast möjligt förordna övervakare. Övervakningsdomstolen må kunna entlediga övervakaren och förordna annan i hans ställe.

Övervakningsdomstols befogenhet enligt denna paragraf skall, då domstolen ej håller sammanträde, utövas på landet av domaren och i stad med rådhusrätt av lagfaren ledamot i rätten, som är satt att taga befattningsmed ärenden enligt denna lag.

10 §.

Det åligger den dömda att hålla övervakaren underrättad om sin bostad och arbetsanställning, på kallelse inställa sig hos honom och i övrigt enligt hans anvisningar upprätthålla förbindelse med honom.

Övervakaren äger meddela bestämmelser med avseende å verkställandet av

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

föreskrift varom i 8 § sägs samt de ordningsföreskrifter han eljest med hänsyn till den dömdes ungdom eller sinnesbeskaffenhet finner erforderliga.

11 §.

Föreskrift som meddelats jämlikt 8 § må ändras eller upphävas, då anledning därtill förekommer. Har övervakning varat sex månader, må beslut meddelas om dess upphörande, såframt det av särskilda skäl kan antagas att den dömda låter sig rätta utan övervakning.

12 §.

Äsidosätter den dömda, utan att därigenom göra sig skyldig till brott, något som till följd av den villkorliga domen åligger honom, må domstolen efter omständigheterna

- a. förordna om övervakning;
- b. meddela föreskrift jämlikt 8 §;
- c. förordna om prøvotidens förlängning, dock högst med två år utöver den i domen bestämda tiden;
- d. besluta att varning skall tilldelas den dömda; eller ock
- e. förklara anståndet förverkat.

Meddelas på grund av denna paragraf sådan föreskrift som i 8 § sägs, skall ock förordnas om övervakning, där så ej tidigare skett. Förklaras anståndet förverkat, skall tillika bestämmas straff för brottet, där det ej skett i den villkorliga domen.

13 §.

1 mom. Varder den, som erhållit villkorlig dom enligt 1 §, övertygad att hava begått nytt brott under prøvotiden, må domstolen förklara anståndet förverkat; och skall sådan förklaring *städse* meddelas, om det nya brottet finnes förskylla straffarbete eller fängelse. Övertygas han om brott som förövats före prøvotidens början, må under förutsättningar som angivas i 1—3 §§ och 26 §, förordnas att anståndet skall avse jämväl detta brott; meddelas ej sådant förordnande, skall antingen anståndet förklaras förverkat eller ock straff ådömas och verkställas för allenast det brott, varom den dömda sålunda övertygats.

13 §.

1 mom. Varder den, som erhållit villkorlig dom enligt 1 §, övertygad att hava begått nytt brott under prøvotiden, må domstolen förklara anståndet förverkat; och skall, *där ej särskilda skäl till annat föranleda*, sådan förklaring meddelas, om det nya brottet finnes förskylla straffarbete eller fängelse. Övertygas han om brott som förövats före prøvotidens början, må, under förutsättningar som angivas i 1—3 §§ och 26 §, förordnas att anståndet skall avse jämväl detta brott; meddelas ej sådant förordnande, skall antingen anståndet förklaras förverkat eller ock straff ådömas och verkställas för allenast det brott, varom den dömda sålunda övertygats.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Då i fall som ovan sägs anstånd förklaras förverkat, skall gemensamt straff för de brott som äro i fråga ådömas i enlighet med vad därom är stadgat. Vad nu sagts gälle ock, då anstånd som beviljats med verkställande av straff förklaras skola avse jämväl annat brott.

2 mom. Där den som erhållit villkorlig dom enligt 4 § övertygas om brott som begåtts före prövotidens slut, må anståndet förklaras förverkat.

3 mom. Älägges villkorligt dömd förvandlingsstraff för böter, må anståndet förklaras förverkat.

14 §.

Därest i fall som avses i 13 § anståndet ej förklaras förverkat, äger domstolen i enlighet med vad i 12 § stadgas meddela ändrade bestämmelser med avseende å den villkorliga domen.

15 §.

Att i vissa fall då anstånd förklarats förverkat domstolen må döma till tvångsuppfostran, ungdomsfängelse eller förvaring i säkerhetsanstalt för det brott som avsetts med den villkorliga domen, därom är särskilt stadgat.

16 §.

Åtgärd enligt 12 § må beslutas endast om fråga därom väckes före prövotidens utgång eller, vid tillämpning av 14 §, såframt frågan uppkommer i mål som anhängiggjorts före prövotidens utgång. Ej må efter prövotidens utgång förordnande meddelas om övervakning, föreskrift enligt 8 § eller varning, utan att prövotiden samtidigt förlänges.

Anstånd må ej enligt 13 § förklaras förverkat, med mindre fråga därom uppkommer i mål som anhängiggjorts, i fall som avses i 3 mom. av samma paragraf före prövotidens utgång och eljest inom ett år från prövotidens utgång.

Kan anstånd ej längre förklaras förverkat, vare straff förfallet.

17 §.

Uppkommer vid polisdomstol eller poliskammare, i mål mot någon som tidigare erhållit villkorlig dom, fråga om ändrade bestämmelser med avseende å den villkorliga domen, må målet hänskjutas till allmän underrätt; och skall så alltid ske, då anståndet finnes böra förklaras förverkat.

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, då mål om förvandling av böter enligt vad därom är stadgat upptagits av domare på landet eller ledamot i rådhusrätt.

18 §.

Ärende angående åtgärd jämlikt 11 eller 12 § upptages av övervakningsdomstolen eller, där anståndet ej är förenat med övervakning, av den domstol som först avgjort det mål vari den villkorliga domen meddelats.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

I rättens ställe må sådant ärende upptagas på landet av domaren och i stad med rådhusrätt av lagfaren ledamot i rätten som i 9 § sägs, så ock av övervakningsnämnd varom i 25 § förmäles. Ärendet må, där så finnes lämpligt, hänskjutas till rätten; och skall detta alltid ske, då anstånd finnes böra förklaras förverkat.

19 §.

Framställning om åtgärd jämlikt 11 eller 12 § göres av allmän åklagare, av övervakare eller annan, som enligt särskilt meddelade bestämmelser har befattning med övervakningen, eller ock av den dömde. Sådan fråga må jämväl väckas av myndighet som jämlikt 18 § äger upptaga ärendet.

I ärende som här avses skall tillfälle lämnas den dömde att yttra sig, där fråga ej är allenast om upphörande av övervakning eller av skyldighet enligt 8 §, samt yttrande jämväl inhämtas från övervakaren. Innan beslut meddelas, om förverkande av anstånd med straffs ådömande, skall tillfälle beredas allmän åklagare eller enskild målsägande som i målet yrkat ansvar att utföra talan om bestämmande av ansvar för det brott som avsetts med den villkorliga domen.

20 §.

Varning skall meddelas den dömde personligen. Kan det ej genast ske, skall den som fattat beslutet om varning föranstalta därom att varningen meddelas den dömde så fort ske kan; och må i sådant fall varningen meddelas jämväl av annan i 18 § avsedd myndighet än den som fattat beslutet om varning.

21 §.

På framställning av domstol, domare, ledamot i rådhusrätt eller övervakningsnämnd skall polismyndighet lämna handräckning för den dömdes inställande i ärende som ovan i denna lag sägs.

22 §.

Beslut som meddelats jämlikt 9 § må icke överklagas.

Mot underrätts slutliga utslag angående fråga som avses i 11 eller 12 § må, därest utslaget icke innefattar att anstånd förklaras förverkat, endast den villkorligt dömde föra talan.

Har domaren å landet eller ledamot av rådhusrätt beslutat åtgärd jämlikt 11 eller 12 §, må talan mot beslutet föras av den dömde i den ordning som är stadgad om överklagande av allmän domstols slutliga utslag i brottmål.

Den som icke åtnöjes med övervakningsnämnds beslut äge hos underrätten påkalla prövning av beslutet.

23 §.

Beslut som jämlikt 12 eller 14 § meddelas i fråga om övervakning, skyldighet enligt 8 § eller prövotidens förlängning skall, där ej annorlunda förordnas, omedelbart lända till efterrättelse.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

24 §.

Vill den dömde före besvärstidens utgång förklara sig nöjd med utslaget i vad det avser den villkorliga domen, må förklaringen avgivas inför underrätt som meddelat utslaget eller övervakningsdomstolen. Sådan förklaring må ock avgivas inför domare eller ledamot av rådhusrätt som i 9 § sägs eller ock inför tillsyningsman eller styresman vid häkte eller fängelse. Förklaring, vilken avgives inför annan än underrätt som meddelat utslaget, skall icke gälla utan att utslaget eller rättens eller domarens bevis om målets utgång, såvitt den dömde rör, finnes att tillgå för den som mottager förklaringen.

Förklaring, som avgivits i överensstämmelse med vad nu sagts, må icke återtagas. Har den dömde besvärat sig över utslaget, skola besvären anses återkallade genom nöjdförklaringen, såvitt angår fråga som förklaringen avser.

25 §.

Övervakningsnämnd må av allmän underrätt tillsättas för behandling av frågor som enligt denna lag kunna ankomma på sådan nämnd. Nämnden skall bestå av minst tre ledamöter. Av ledamöterna skall minst en vara lagfaren befattningshavare vid domstol som tillsatt nämnden *samt om möjligt en vara läkare*. Domstolen förordnar en av ledamöterna att vara ordförande i nämnden.

25 §.

Övervakningsnämnd må av allmän underrätt tillsättas för behandling av frågor som enligt denna lag kunna ankomma på sådan nämnd. Nämnden skall bestå av minst tre ledamöter. Av ledamöterna skall minst en vara lagfaren befattningshavare vid domstol som tillsatt nämnden. Domstolen förordnar en av ledamöterna att vara ordförande i nämnden.

Flera domstolar må förena sig om gemensam övervakningsnämnd.

26 §.

Villkorlig dom enligt denna lag må ej meddelas i fråga om brott mot tryckfrihetsförordningen eller brott, för vilket straff är utsatt i strafflagen för krigsmakten; dock må villkorlig dom beviljas beträffande brott mot 8 kap. sistnämnda lag, där den tilltalade förskyller fängelse eller straffarbete. Ej heller må villkorlig dom brukas i fråga om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning eller i fråga om påföljd, som avses i 2 kap. 20 § strafflagen, eller liknande påföljd, som finnes stadgad i annan lag eller författning.

27 §.

Vad i lag eller författning finnes stadgat angående särskild verkan av att någon dömes till straff skall äga motsvarande tillämpning, då genom villkorlig dom beviljas anstånd med straffs ådömande, och skall, där skilda verkningar följa av olika straffarter, sådan dom anses lika med dom å fängelse eller, om i den villkorliga domen så förordnats, dom å straffarbete.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

28 §.

De närmare bestämmelser som erfordras för tillämpning av denna lag meddelar Konungen.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

Genom lagen upphävas 1—24 §§ samt 29 § lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom; dock skola jämväl efter den nya lagens ikraftträdande nämnda lagrum tillämpas i fall då villkorlig dom meddelats eller meddelas i mål som blivit av första domstol avdömt före ikraftträdandet.

Vad i lag eller särskild författning är stadgat med avseende å villkorlig straffdom skall äga tillämpning beträffande villkorlig dom enligt den nya lagen, ändå att straff icke utsatts i domen.

---

2) L a g

om särskild förundersökning i brottmål.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

I brottmål må, där det prövas erforderligt, särskild förundersökning äga rum för vinnande av utredning rörande den tilltalades personliga förhållanden samt angående de åtgärder som må anses lämpligast för hans rättande.

2 §.

Har någon som ej fyllt tjuguet år häktats för brott, skall särskild förundersökning äga rum, där ej anledning är att antaga, att utredning som i 1 § sägs kommer att därförutan vara för domstolen tillgänglig. Vad nu sagts gälle ock, då någon som fyllt tjuguet år häktats, såframt ej laga hinder mot villkorlig dom föreligger eller sådant fall är för handen som avses i 3 § lagen om villkorlig dom.

Ej må till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse dömas eller anstånd enligt 1 § lagen om villkorlig dom beviljas, utan att särskild förundersökning ägt rum eller därmed avsedd utredning ändock är tillgänglig.

3 §.

Beslut om särskild förundersökning meddelas, före målets handläggning vid domstol av dess ordförande och därefter av domstolen. Beslut om förundersökning beträffande häktad skall skyndsamt meddelas, sedan anmälan om häktningen inkommit till domstolens ordförande.

Till förundersökare förordnas lämplig och villig person.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

4 §.

Domstolen eller dess ordförande må, när skäl därtill äro, besluta att läkarintyg angående tilltalad skall anskaffas. Att avgiva sådant intyg, vilket skall avfattas enligt av Konungen meddelade anvisningar, förordnas, därest den tilltalade är häktad, fängelseläkaren och eljest annan läkare, om möjligt en psykiater.

Där utlåtande enligt sinnessjuklagen ej inhämtats, skall läkarintyg som ovan sägs vara införskaffat, innan någon dömes till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse.

Tilltalad, som ej är häktad, är pliktig att för läkarundersökningen inställa sig å tid och ort som läkaren bestämmer. Uteblir den tilltalade, må polismyndighet lämna handräckning för hans inställande.

5 §.

Barnavårdsnämnd skall på begäran av förundersökaren, åklagaren, domstolen eller dess ordförande meddela tillgängliga upplysningar beträffande tilltalad som ej fyllt tjuguet år och föreslå lämpliga åtgärder för hans rättande.

Enahanda skyldighet åligger nykterhetsnämnd beträffande person med vilken nämnden tagit befattning.

5 §.

Barnavårdsnämnd och nykterhetsnämnd skola på begäran av förundersökaren, åklagaren, domstolen eller dess ordförande meddela upplysningar beträffande tilltalad, med vilken nämnden har att taga befattning, och föreslå de åtgärder som nämnden må finna erforderliga för hans rättande.

6 §.

Finner domstolen det vara till avsevärt men för den tilltalade eller annan, att kännedom om personliga förhållanden, vilka inför domstolen framkomma i anledning av utredning som avses i denna lag, i följd av rättegångens offentlighet vinner spridning, må domstolen kunna förordna att målet i vad angår dylik utredning skall handläggas inom stängda dörrar.

Utan hinder av sådant beslut må domstolen medgiva tilltalads anhöriga ävensom annan, vilkens närvaro kan väntas bliva till nytta, rätt att övervara handläggningen.

7 §.

Förundersökare ävensom läkare, vilken förordnats jämlikt 4 §, åtnjuta efter domstolens prövning av allmänna medel skäligt arvode för utfört arbete samt ersättning för nödvändiga utgifter. Beslut härom skall gå i verkställighet ändå att det ej vunnit laga kraft. Skriftligt besked om beslutet skall, där det begäres, tillhandahållas utan avgift.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

8 §.

Konungen äger meddela de närmare bestämmelser som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

Genom lagen upphävas dels lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom i de delar densamma icke upphäves genom lagen om villkorlig dom, dels 1—3 §§ och 4 § andra stycket lagen den 6 juni 1924 innefattande bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga, dels ock 4 § lagen den 15 juni 1935 om ungdomsfängelse.

I mål som anhängiggjorts före den nya lagens ikraftträdande skall dock äldre lag tillämpas.

---

3) L a g

med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Finner domstol i brottmål, vari talan om ansvar föres mot någon som ej fyllt tjuguett år, att förhandlingarnas offentlighet är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet för vilken den underårige kan antagas bliva föremål, må domstolen kunna förordna att målet skall handläggas inom stängda dörrar. Anses sådant förordnande böra meddelas, och är jämväl någon som uppnått nämnda ålder tilltalad i målet, skall domstolen, där det finnes kunna ske utan att utredningen avsevärt försvåras, såsom särskilt mål handlägga åtalet mot den underårige.

Utan hinder av beslut som avses i första stycket må domstolen medgiva tilltalads anhöriga ävensom annan, vilkens närvaro kan väntas bliva till nytta, rätt att övervara handläggningen.

2 §.

Ej må domstol döma underårig till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse, med mindre den som har vårdnaden om honom, där så kunnat ske, blivit hörd i målet.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

Genom lagen upphäves lagen den 6 juni 1924 innefattande bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga i de delar densamma icke upphäves genom lagen om särskild förundersökning i brottmål.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

4) L a g

om ändring i vissa delar av 5 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 5 kap. 20 § strafflagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att till kapitlet skall fogas en ny paragraf, betecknad 24 §, av nedan angivna lydelse:

20 §.

Ådömt straff — — — omedelbart ådömts.

Ådömda böter — — — laga kraft.

Har villkorligt anstånd med verkställande av straff, enligt vad särskilt är stadgat, förklarats förverkat, skall tid som ovan sägs räknas från det beslutet därom vann laga kraft.

24 §.

Om bortfallande av straff för brott, beträffande vilket villkorlig dom meddelats, skall jämte bestämmelserna i detta kap. gälla vad i lagen om villkorlig dom är stadgat.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

5) L a g

om ändrad lydelse av 32 och 34 §§ strafflagen för krigsmakten.

Härigenom förordnas, att 32 och 34 §§ strafflagen för krigsmakten² skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

32 §.

Att i vissa fall villkorlig dom må brukas vid tillämpning av denna lag, därom är särskilt stadgat.

34 §.

Gemensamt straff — — — sistnämnda brott.

Sammanträffar brott, — — — därtill föranleda.

Sammanträffar brott, som finnes förskylla disciplinstraff, med brott, beträffande vilket villkorlig dom anses böra meddelas, må disciplinstraffet ådömas särskilt.

Är brottslig — — — icke tillämpas.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

¹ Senaste lydelse, se 1937: 121.

² Senaste lydelse av 34 §, se 1938: 262.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

6) Lag

om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

16 kap.

10 §.

Har underrätt genom beslut under rättegången dömt någon till utgivande av vite eller till ansvar för uteblivande eller annan förseelse i målet; eller ogillat yrkande om ansvar för förseelse, som nu är sagd, eller om ådömande av förelagt vite för uteblivande; eller utlåtitt sig angående ersättning åt förundersökare eller läkare, som förordnats jämlikt lagen om särskild förundersökning i brottmål, eller åt vittne eller annan, som kallats att meddela upplysning i målet, eller åt någon, som förordnats att biträda part i rättegången eller att i visst mål eller ärende biträda såsom tolk; eller skilt fullmäktig från fullmäktigskapet: mot det beslut skall, i händelse av missnöje, särskild talan föras; och skall underrättelse härom i sammanhang med beslutet av rätten meddelas. Lag samma vare, där genom beslut, som av underrätt meddelats under rättegången, förordnats om kvarstad eller beslag eller skingringsförbud eller därmed jämförlig åtgärd eller yrkande om hävande av sådan åtgärd ogillats.

Vad i — — — partens klagan.

25 kap.

5 §.

Vill part klaga över beslut, varigenom underrätt dömt till värjemålsed, skall i fråga om sättet för talans fullföljd lända till efterrättelse vad i sådant hänseende gäller om rättens slutliga utslag i målet. Har underrätt eljest under rättegång meddelat beslut, som enligt lag må särskilt överklagas, skall talan mot beslutet föras genom besvär. Lag samma vare, där i fråga, som rör förundersökare eller läkare, vilken förordnats jämlikt lagen om särskild förundersökning i brottmål, eller som angår fullmäktig eller vittne eller annan, som kallats att meddela upplysning i målet, eller rättegångsbiträde åt part eller tolk, underrätt i slutligt utslag meddelat beslut av beskaffenhet att, där det under rättegången givits, särskild klagan varit tillåten. Innefattar eljest underrätts slutliga utslag beslut, som, där det under rättegången givits, kunnat särskilt överklagas, skall talan mot det beslut föras i sammanhang med fullföljd av talan i huvudsaken; vill ej den, som är med be-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 16 kap. 10 § 1933: 183 samt beträffande 25 kap. 5 § 1924: 210.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

slutet missnöjd, fullfölja talan i huvudsaken, vare lag, som hade beslutet blivit under rättegången meddelat.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

---

7) L a g

om tillägg till 30 kap. 6 § 1 mom. rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att till 30 kap. 6 § 1 mom. rättegångsbalken¹ skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Vad sålunda stadgats utgöra ej hinder för tilltalad att söka ändring i hovrätts utslag, varigenom han erhållit villkorlig dom innefattande anstånd med straffs ådömande.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

---

8) L a g

angående ändring i vissa delar av lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran.

Härigenom förordnas, att 2, 3, 14 och 15 §§ lagen den 13 mars 1937 om tvångsuppfostran skola erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Övertygas någon, som erhållit villkorlig dom, att hava före prøvotidens slut begått brott som i 1 § sägs, och dömes han därför till tvångsuppfostran, skall domstolen förklara anståndet förverkat samt förordna, att tvångsuppfostran jämväl skall avse brott som föranlett den villkorliga domen eller träda i stället för straff som utsatts i domen.

3 §.

Förklaras anstånd, som meddelats genom villkorlig dom, förverkat av annan anledning än brott som i 1 § sägs, må domstolen, därest den villkorliga domen avsett sådant brott och den dömde ej fyllt aderton år, under de förutsättningar i övrigt som angivas i 1 §, döma honom till tvångsuppfostran att träda i stället för straff för det brott som föranlett den villkorliga domen och, där han samtidigt finnes förfallen till ytterligare straff, jämväl därför.

---

¹ Senaste lydelse, se 1937: 469; jfr 1938: 39.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

14 §.

Misstänkes den, som ådömts tvångsuppfostran, att hava före slutlig utskrivning begått brott, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, där brottet är begånget i Stockholm, å förste stadsfiskalen och eljest å landsfogden att efter styrelsens hörande avgöra huruvida åtal lämpligen bör ske.

15 §.

Ådömes någon tvångsuppfostran sedan han blivit till straff dömd men innan han det till fullo undergått, skall domstolen tillika förordna, att tvångsuppfostran skall träda i stället för straffet eller vad därav återstår.

Denna lag träder i kraft, beträffande 14 § dagen efter den då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling och i övrigt den dag Konungen förordnar.

9) L a g

angående ändring i vissa delar av lagen den 15 juni 1935 (nr 343) om ungdomsfängelse.

Härigenom förordnas, att 2, 3, 19, 20 och 27 §§ lagen den 15 juni 1935 om ungdomsfängelse¹ skola erhålla följande lydelse:

2 §.

Övertygas någon, som erhållit villkorlig dom, att hava före prövotidens slut begått brott som i 1 § sägs, och dömes han därför till ungdomsfängelse, skall domstolen förklara anståndet förverkat samt förordna, att ungdomsfängelse jämväl skall avse brott som föranlett den villkorliga domen eller träda i stället för straff som utsatts i domen.

3 §.

Förklaras anstånd, som meddelats genom villkorlig dom, förverkat av annan anledning än brott som i 1 § sägs, må domstolen, därest den villkorliga domen avsett sådant brott och detta förövats innan den dömde fyllt tjuguet år, under de förutsättningar i övrigt som angivas i 1 §, döma honom till ungdomsfängelse att träda i stället för straff för det brott som föranlett den villkorliga domen och, där han samtidigt finnes förfallen till ytterligare straff, jämväl därför.

¹ Senaste lydelse av 20 §, se 1938: 257.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

19 §.

Misstänkes den, som ådömts ungdomsfängelse, att hava före domen begått brott, eller misstänkes han att hava begått brott efter domen men före frigivningen eller tillsynstidens utgång, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, där brottet är begånget i Stockholm, å förste stadsfiskalen och eljest å landsfogden att efter nämndens hörande avgöra huruvida åtal lämpligen bör ske.

20 §.

Ådömes någon ungdomsfängelse sedan han blivit till straff dömd men innan han det till fullo undergått, skall domstolen tillika förordna, att ungdomsfängelse skall träda i stället för det andra straffet eller vad därav återstår.

Vad i — — — ungdomsfängelse ådömes.

27 §.

Vad i denna lag finnes stadgat därom att ungdomsfängelse må användas i stället för annat straff eller träda i stället för annat straff gäller icke förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och ej heller påföljd som avses i 2 kap. 20 § strafflagen eller liknande påföljd som finnes stadgad i annan lag eller författning.

Denna lag träder i kraft, beträffande 19 § dagen efter den då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling och i övrigt den dag Konungen förordnar.

10) L a g

angående ändrad lydelse av 2 och 13 §§ lagen den 18 juni 1937 (nr 461)
om förvaring och internering i säkerhetsanstalt.

Härigenom förordnas, att 2 och 13 §§ lagen den 18 juni 1937 om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, vilken lag träder i kraft den dag Konungen förordnar, skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

2 §.

Övertygas någon, som erhållit villkorlig dom, att hava före prövotidens slut begått brott som i 1 § 3. sägs, och dömes han därför till förvaring, skall domstolen förklara anståndet förverkat samt förordna, att förvaringen jämväl skall avse brott som föranlett den villkorliga domen eller träda i stället för straff som utsatts i domen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Förklaras anstånd, som meddelats genom villkorlig dom, förverkat av annan anledning än brott som i 1 § 3. sägs, må domstolen, därest den villkorliga domen avsett sådant brott samt den dömda prövas vara av sinnesbeskaffenhet varom i 5 kap. 6 § strafflagen förmäles och kan antagas även vid brottets begående hava varit av sådan sinnesbeskaffenhet, under de förutsättningar som i 1 § 1. och 2. angivas, döma honom till förvaring att träda i stället för straff för det brott som föranlett den villkorliga domen och, där han samtidigt finnes förfallen till ytterligare straff, jämväl därför.

13 §.

Ädömes någon, i annat fall än i 3 § sägs, förvaring eller internering sedan han dömts till straff men innan han det till fullo undergått, skall domstolen tillika förordna, att förvaringen eller interneringen skall träda i stället för straffet eller vad därav återstår.

Vid bestämmandet — — — till straff.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

---

11) L a g

angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Härigenom förordnas, att 2 § 3 mom.¹ barnavårdslagen den 6 juni 1924 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att till 44 §¹ samma lag skall fogas ett nytt moment, betecknat 4 mom., av nedan angivna lydelse:

2 §.

3 mom. Om vissa på barnavårdsnämnden eller dess ordförande ankommande åtgärder är stadgat i lagarna om äktenskaplig börd, om barn i äktenskap, om adoption, om barn utom äktenskap, om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket, om förmynderskap, om förskottering av underhållsbidrag till barn samt om socialregister ävensom i 14 kap. 45 § strafflagen, i lagen om särskild förundersökning i brottmål och i förordningen om mödrahjälp.

44 §.

4 mom. Misstänkes den, som för skyddsuppfostran intagits i skyddshem, att hava före slutlig utskrivning begått brott, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, där brot-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 2 § 3 mom. 1937: 387 samt beträffande 44 § 1936: 266 och 1937: 78.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

tet är begånget i Stockholm, å förste stadsfiskalen och eljest å landsfogden att efter hörande av skyddshemmets styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

---

12) Lag

angående tillägg till lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag).

Härigenom förordnas, att i alkoholistlagen den 12 juni 1931 skall införas en ny paragraf, betecknad 49 a §, av följande lydelse:

49 a §.

Misstänkes den, som enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt, att hava före utskrivning från anstalten begått brott, varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader; hör detta under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, där brottet är begånget i Stockholm, å förste stadsfiskalen och eljest å landsfogden att efter hörande av anstaltens styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

B) att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 374, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan omläggning eller utvidgning av rättsstatistiken rörande villkorligt dömda och andra grupper av brottslingar i den mån redovisning sker i straffregistret, att därav kan på ett tillfredsställande sätt utrönas vilken verkan olika slag av samhällsreaktion under en följd av år haft på de under vart år lagförda;

C) att de i ärendet väckta motionerna I: 249 och 259 samt II: 374, 380 och 394, i vad de icke blivit besvarade genom utskottets hemställan under A) och B), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 maj 1939.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar Schlyter, Karl Emil Johanson, Branting, Ewerlöf, Karl Karlsson, Gärde, Karl Johan Olsson och Verner Andersson;

från andra kammaren: herrar Bergquist, Lindqvist, Hedlund i Östersund, Lindmark*, Ryberg, Olsson i Mellerud, Gezelius och Lindberg i Stockholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Särskilt yttrande

av herrar Branting, Olsson i Mellerud och Lindberg i Stockholm, vilka anförde:

»Med den nu framlagda lagen föreslås, såväl i Kungl. Maj:ts som i utskottets version, ett blandat straffsystem av den innebörden, att domstolarna vid avkunnande av villkorlig dom skola kunna antingen — såsom hittills — i domen utsätta ett visst, villkorligen ådömt straff eller också allenast förklara den villkorligt dömda saken till brottet, utan att i domen bestämmas något visst straff (det s. k. anglosaxiska systemet). Såsom synes av utskottsutlåtandet har inom utskottet vid övervägande av frågan om den villkorliga domens utformning sympatier uttalats för en övergång över hela linjen till det anglosaxiska systemet. På anförda grunder har emellertid utskottsmajoriteten stannat vid att förordna det blandade systemet, dock med viss justering av Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha ansett att, i stället för detta blandade system, den ordningen, att vid villkorlig dom allenast sakerförklaring må förekomma, bort genomföras. Till motivering anføres:

En sådan konstruktion av den villkorliga domen, att straffet i vissa fall utsättes, i andra icke, måste medföra att hela systemet blir invecklat och oöverskådligt. Men olägenheterna med det blandade systemet äro icke blott av formell natur, även allvarliga sakliga invändningar kunna anföras emot en sådan ordning. Utskottet har också erkänt, att olägenheter följa av att två olika system komma till användning, samt genom sitt ändringsförslag i förhållande till den kungl. propositionen sökt 'i möjligaste mån' förebygga dessa olägenheter. Vi kunna emellertid icke anse att utskottet i tillräcklig grad lyckats härmed.

För den allmänna uppfattningen torde helt naturligt de domar komma att te sig som strängare, där det villkorligt ådömda straffet utsättes i domen, och de domar mildare, där den tilltalade allenast sakerförklaras och något straff icke utsättes. Såsom nu lagen av utskottet konstruerats är emellertid meningen att ett rakt motsatt betraktelsesätt skall gälla: vid smärre tillfälliga förseelser skall närmast villkorlig dom med utsatt straff komma till användning, vid allvarligare förseelser däremot eller mera utpräglad vanart eller brottslighet hos den tilltalade må villkorlig dom med allenast sakerförklaring tillämpas. Förklaringen är ju den, att i sammanhang med sakerförkla-

ring skall kompletterande givas sådana bestämmelser, enligt lagens 8 §, som må anses erforderliga för den brottsliges tillrättaförande. I realiteten följer sålunda med sakerförklaring och sådant förordnande åtminstone i vissa fall en strängare samhällsreaktion på den brottsliga gärningen än när visserligen det villkorligt ådömda straffet utsättes i domen, men vidare konsekvenser icke behöva anmäla sig för den villkorligt dömda. Vi finna emellertid, att man icke kan bortse ifrån hur den villkorliga domen kommer att framstå utåt, inför allmänheten, och det synes då ur olika synpunkter icke lyckligt att vid ringare förseelser straffet utsättes, men vid allvarigare brott eller mera utpräglad vanart eller social misskötsel något straff icke utsättes i domen.

Ytterligare må beaktas: Straffets utsättande i den villkorliga domen kommer för den dömda alltid att utgöra en viss chikan eller belastning. Men om domstolen över huvud taget i ett visst fall med hänsyn till den brottsliges karaktär och personliga förhållanden finner skälig anledning antaga, att den tilltalade utan att undergå straff skall avhålla sig från att ånyo begå brott, förefaller det motsägelsefullt, att domstolen likväl skall nödgas belasta den tilltalade med en hypotetisk straffdom, som väl oftast måste verka nedsättande för den dömda, både i egna och andras ögon, och som måhända därigenom försvårar hans tillrättaförande. Med straffets utsättande motverkar alltså domaren i viss mån sin egen avsikt att genom sitt förordnande rätta den tilltalade utan straff. Så mycket mera inkonsekvent synes det vara, att straffet skall utsättas i domen i de lindrigaste fallen, där den tilltalade efter domens avkunnande lämnas helt åt sitt öde, men icke i de mera svårartade fallen, där likväl den tilltalade får ett visst stöd för sin framtidaandel genom domstolens särskilda förordnande enligt 8 §.

Vidare måste uppmärksammas följande: I de fall, där den villkorligt dömda ånyo begår brott, torde domstolen ha mera nackdel än gagn av, att i den första domen visst straff fixerats. Vid den andra lagföringen måste domstolen uppenbarligen taga stor hänsyn till svarandens uppförande under prövotiden. Det torde väl ofta bli just den tilltalades allmänna hållning och leverne under denna period som liksom kastar en belysning bakåt på bedömandet av det första brottet. Andra gången kan domstolen se det första brottet i klarare dager och bör därför också ha jämförelsevis fria händer vid straffets utmätande. Det kan ju hända, att utredningen vid andra lagförandet ger vid handen, att det första brottet bort bedömas betydligt strängare än som skedde. Det kan också hända att den andra förseelsen, som ånyo fört den dömda inför domstolen, icke står i något som helst förhållande till den första lagöverträdelsen och måhända tillkommit av en olycklig tillfällighet samt att den tilltalade f. ö. under prövotiden visat sin goda vilja och förmåga att socialt inordna sig. Sålunda helt olika fall torde visa, att ett redan vid den första lagöverträdelsen fixerat straff ofta nog illa låter sig förenas med domstolens möjlighet att senare på lämpligaste sätt bestämma samhällsreaktionen. Dessa argument emot straffets fixerande i den villkorliga domen ha också av utskottet i annat sammanhang antytts. När dessutom utskottet föreslagit den ändringen i 13 §, att den som fått villkorlig

dom och ånyo begår brott, som förskyller frihetsstraff, icke ovillkorligen skall hava förverkat anståndet, utgör även detta ett skäl emot utsättande av ett bestämt straff i det första utslaget.

Över huvud taget har man ju i modern straffrätt allt mera avlägsnat sig från systemet med stela, fixa straff och i stället närmat sig den uppfattningen, att domstolarna, givetvis inom vissa gränser, inför varje individuellt fall skola äga möjlighet att relativt fritt bestämma samhällsreaktionen. Denna uppfattning har ju också kommit till uttryck i den nya lagen om straffsamanläggning.

Det vid första brottfallet bestämda straffet måste därför i praktiken oftast bli antingen meningslöst eller till visst hinder vid eventuell senare straffmätning.

Till förmån för systemet med straffets utsättande i den villkorliga domen ha främst anförts allmänpreventiva synpunkter. Genom straffets utsättande skulle således allmänheten bringas att beakta, att den eller den gärningen av lagen anses böra bestraffas med så och så många månaders straffarbete, låt vara att i det speciella fallet den tilltalade sluppit undan med villkorlig dom. Detta resonemang skulle måhända kunna äga viss bärighet, om straffet alltid utsattes vid villkorlig dom, men torde näppeligen verka övertygande, när samtidigt det systemet införes, att just vid vissa mera kvalificerade lagöverträdelser eller svårare vanart straffet *icke* skall utsättas, utan allenast sakerförklaring förekomma.

För övrigt må i detta sammanhang anmärkas, att straffets allmänpreventiva verkan knappast framstår särskilt klar vid villkorlig dom, där ju straffdomen allenast avses såsom ett hot som ingen önskar behöva verkställas. Snarare kan sägas, att ett system som laborerar med fixa straffdomar, vilka antingen alls icke komma i tillämpning eller också därvid helt omändras, torde vara ägnat att minska respekten för given dom och därmed just ur allmänpreventiv synpunkt verka menligt.»
